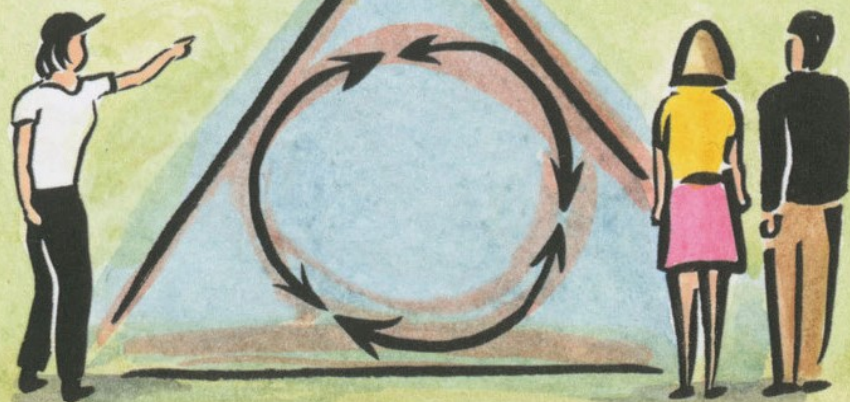
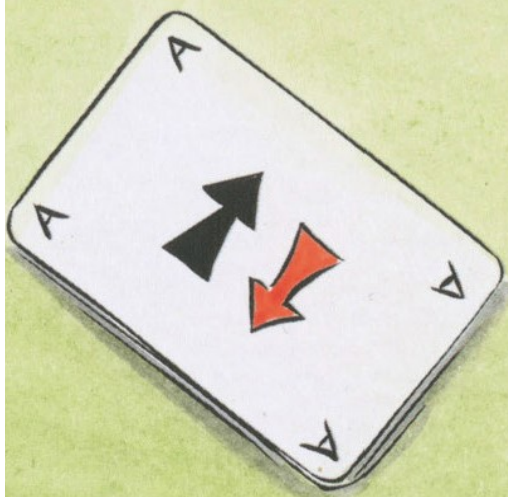

Interpretační průvodce

Jak se o místní dědictví podělit s ostatními

Thorsten Ludwig

Thorsten Ludwig

Interpretační průvodce

Jak se o místní dědictví podělit s ostatními

Bildungswerk
interpretation

Bildungswerk interpretation Am Rasen 23
D-37214 Werleshausen
Tel. +49-(0)5542-505873 www.interp.de

Autor: Thorsten Ludwig

Původní titul:
The Interpretive Guide – Sharing Heritage with People

Vydavatel:
Bildungswerk interpretation, Werleshausen
ISBN původního anglického vydání: 978-3-9815219-9-3

Vydavatel českého překladu: Ústav pro interpretaci
místního dědictví ČR, z.ú., vydání první, 2019

Korektor anglické verze: Michael Hamish Glen
Obálka a kresby: Philip Rutt
Český překlad: Jana Urbančíková, SIMID ČR
Recenze českého překladu: Michal Medek, Ladislav Ptáček

7	Úvod
8	Co je HeriQ
9	Interpretační trojúhelník
10	Čtyři esa
12	Interpretátor pomáhá budovat úctu k místnímu dědictví
14	Interpretátor mění fenomény na zážitky
16	Interpretátor probouzí v návštěvnicích zájem a osobní reakci
18	Interpretátor nabízí cesty k hlubšímu významu a smyslu
20	Měníme uspořádání skupiny
21	Pomůcky používáme střídmě
22	Rušivé vlivy neignorujeme, ale pracujeme s nimi
23	Překonáváme překážky
24	Rozšiřujeme obzory
25	Nezapomínáme na udržitelnost
26	Propojujeme fenomény
27	Plánujeme a pamatujeme na souvislosti
28	Zvládáme organizaci
30	Hodnotíme
31	Co můžeme dělat dál?
33	<u>Přílohy</u>
34	Interpretační výklad – pracovní list k tvorbě výkladu
35	Interpretační výklad – příklad tvorby výkladu
36	Interpretační výklad – hodnotící arch
37	Myšlenková mapa pro interpretační vycházku
38	Klíčové pojmy, které bychom měli znát

Věnováno průvodcům – v chráněných územích, muzeích, památkových objektech a na dalších místech, která jsou součástí místního dědictví. Jejich nápady, pomoc při ověřování navrhovaných postupů a zpětná vazba významnou měrou přispěly ke vzniku tohoto metodického materiálu. Jejich uznání a úspěchy, kterých dosáhnou ve své práci, pro nás vždy budou znamením, že kráčíme tou správnou cestou.

Naše společné evropské dědictví je ohromné: od chrámů na jihu Evropy k fjordům na severu, od ptačích útočišť v oblasti Dunaje k tajemným kamenným kruhům, za nimiž se rozprostírá Atlantský oceán. Je to odkaz, který jsme zdělili. Dává nám jistotu, že víme, odkud jsme přišli, ale pomáhá nám také pochopit, kam směřujeme a objevovat cestu, kterou se vydáme.

Mnoho Evropanů, kteří pracují jako stálí zaměstnanci nebo dobrovolníci v chráněných územích i oblastech spravovaných lesníky, v památkových objektech, muzeích, zoologických a botanických zahradách, se každý den svědomitě snaží o to, aby byla našemu přírodnímu a kulturnímu dědictví věnována patřičná pozornost. Hledají způsoby, jak lépe pečovat o naši budoucnost. Cílem interpretace místního dědictví je jim v jejich práci pomáhat – vést lidi k tomu, aby dokázali přijmout společné dědictví za své, starat se o ně a objevovat význam, „ducha“ všech těch vzácných míst, která na evropském kontinentu máme. Je to přístup, jímž se řídí interpretátoři na celém světě.

Historie interpretace je úzce propojena s historií národních parků. V roce 1957 sepsal novinář Freeman Tilden pro National Park Service (Správu národních parků) ve Spojených státech zcela zásadní knihu nazvanou *Interpreting Our Heritage*, ve které poprvé definoval pojem interpretace místního dědictví a stanovil šest základních pravidel dobré interpretace.

U zrodu metodického materiálu, který držíte v ruce, stála organizace Interpret Europe – the European Association for Heritage Interpretation (Evropská asociace pro interpretaci místního dědictví). Byla založena poměrně nedávno, v roce 2010 a sdružuje profesionální interpretátory, kteří se díky ní mohou dále rozvíjet a sdílet své zkušenosti. Jejich počet postupně roste.

Interpretace využívá celou škálu prostředků, ale těch nejlepších výsledků dosahuje při osobním kontaktu interpretátora s návštěvníkem. Činnost průvodců proto hraje v interpretaci místního dědictví skutečně významnou úlohu. Tato příručka byla napsána pro průvodce, kteří působí na různých místech po celé Evropě. Měla by jim pomoci rozvinout a zdokonalit jejich průvodcovské dovednosti – využívá osvědčená a odzkoušená cvičení, dává tipy k hodnocení vlastního výkonu, a to ať už se hodnotíte vy sami nebo požádáte o spolupráci kolegy.

Doufáme, že se příručka postupně stane součástí metodické podpory rozvoje interpretace v chráněných územích, muzeích, památkových objektech i v dalších zařízeních, která mají na starost péči o přírodní a kulturní dědictví. Dalším nápadům, které nám pomohou postupy uváděné v příručce zlepšit, jsme vždy otevřeni a budeme za ně vděční.

Thorsten Ludwig
květen 2015

Co je HeriQ

Tato příručka byla vytvořena jako součást projektu Leonardo nazvaného HeriQ, který iniciovali bulharští partneři a zaštilo Human Resource Development Centre (Středisko pro rozvoj lidských zdrojů) se sídlem v Sofii.

Partnerské organizace HeriQ:

- ⇒ APARE – Association pour la Participation et l'Action Régionale, Francie
- ⇒ Bildungswerk interpretation, Německo
- ⇒ Heritage Interpretation Center, Bulharsko
- ⇒ Istituto Pangea Onlus, Itálie
- ⇒ Mediterranean Centre of Environment, Řecko
- ⇒ National Association for Small and Medium Business, Bulharsko

HeriQ navázal na starší Leonardo projekt s názvem TOPAS, jehož cílem bylo definovat standardy kvality interpretace místního dědictví v Evropě. V roce 2003 byl v rámci TOPASu vytvořen pilotní kurz základních interpretačních dovedností, založený na tréninkovém programu Správy národních parků ve Spojených státech (Interpretive Development Program). Jednou z velkých výzev navrhovaného kurzu bylo zjistit, které zkušenosti z více než 50 let interpretační praxe v USA jsou přenositelné do Evropy a kde by evropští interpretátoři měli dát přednost vlastnímu přístupu. TOPAS se stal základem dalších kurzů, které probíhaly v několika evropských zemích. Jejich cílem bylo proškolit a certifikovat interpretátory v oblasti osobní (přímé, živé) i nepřímé (neživé) interpretace a v interpretačním plánování.

V Německu byl v roce 2008 zrealizován vzdělávací projekt Parclnterp. Po několika testovacích kurzech byly na základě výsledků TOPASu stanoveny standardy, kritéria a dovednosti. Zároveň bylo rozhodnuto, že interpretace by měla být propojena se vzděláváním k udržitelnosti. Z toho důvodu se projekt Parclnterp stal i modelovým projektem UNESCO.

V roce 2013 přichází na řadu projekt HeriQ. Zkušenosti získané díky TOPASu a Parclnterpu tak mohly být konečně využity v dalších evropských zemích. Projekt HeriQ se přitom soustředil na dva hlavní cíle:

- ⇒ inspirovat interpretátory k tomu, aby aktivně využívali interpretaci místního dědictví jako prostředku k dosažení udržitelného využívání zdrojů, které máme k dispozici
- ⇒ vyškolit a certifikovat interpretační průvodce, kteří chtějí sdílet místní přírodní a kulturní dědictví především s návštěvníky ze zahraničí.

Tato příručka má podpořit dosažení druhého cíle. Je součástí 40 hodinového certifikačního kurzu pro interpretační průvodce, který zahrnuje i domácí úkol, písemnou a ústní zkoušku. Je možné jej přizpůsobit různým situacím – může být rozdělen na pět částí nebo využit jako modul v širěji zaměřeném školení.

V roce 2014 byl *Interpretační průvodce* vydán v angličtině, poté v dalších 11 jazycích. Všechny jazykové verze, spolu s dalšími informacemi si můžete zdarma stáhnout na www.heriq.org.

Interpretační trojúhelník

Co je pro zážitek z interpretace skutečně důležité? Asi vás napadne, že tuto otázku si lidé kladou celá desetiletí, od dob Freemana Tildena. Ve skutečnosti si ji ovšem kladou už tisíce let. Lidé se totiž vždycky snažili poznat a pochopit místa a předměty, na jejichž utváření a vývoji se sami nepodíleli; a vždycky využívali jiných lidí, kteří jim s hledáním odpovědí mohli pomoci – i když jim neříkali „interpretační průvodci“ nebo „interpretátoři místního dědictví“.

Když se lidé setkají s místem nebo předmětem, které jsou součástí místního dědictví a pak se zase vrátí zpět ke svému každodennímu životu, bude pro ně takové místo nebo předmět mít větší význam? Pocítí k němu silnější vazbu a uvědomí si, že je spojeno s jejich vlastním životem, s jejich vlastními rozhodnutími, kterými ovlivňují to, co se stane? Kde a kdy se vlastně odehrává interpretace místního dědictví?

*Budu interpretovat skály,
naučím se řeči povodně,
bouře i laviny.*

*Seznámím se s ledovci
a zahradami z divoce
rostoucích květin – a dostanu
se tak blízko srdci světa, jak
jen budu moci.*

John Muir

Aby mohlo dojít k interpretaci, která nebude záležitostí jen jednoho jediného člověka, jsou podle nás důležité tři věci:

- ⇒ místo nebo předmět, který má člověk zažít
- ⇒ lidé, kteří se s ním setkávají
- ⇒ osoby nebo věci, které jim interpretaci zprostředkují

Tyto tři základní kameny tvoří takzvaný interpretační trojúhelník.

Ona základní otázka ovšem zůstává: Co je spojuje dohromady? Co způsobí, že poté co zažili interpretaci, návštěvníci cítí, že místa, předměty a to, co znamenají, se staly součástí jejich vlastního života?

Než začneme mluvit o základních pravidlech interpretace a interpretačních dovednostech, pojďme se nad touto otázkou na chvíli zamyslet.

Cvičení: Zamyšlení nad hodnotami a úctou

Rozdělíme se do dvojic a nezávisle na sobě se vydáme na desetiminutovou procházku. Během procházky se každá dvojice společně zamýšlí nad tím:

1. Čeho si ve svém životě skutečně vážím?
2. Proč si toho vážím, co mě k tomu vede?

Poté, co se všichni vrátí zpět, shromáždíme se v kruhu kolem obrázku interpretačního trojúhelníku – a můžeme se společně začít bavit o tom, co by nám pomohlo tři základní kameny interpretace propojit.

Čtyři esa

Nápad s trojúhelníkem není nic nového, ani převratného. Důvod, proč je tak často používán v interpretaci místního dědictví i v řadě dalších profesí, je prostý – trojúhelník velmi dobře znázorňuje různé komunikační procesy.

Důležitou součástí trojúhelníku je to, co leží uprostřed. Nachází se tam totiž čtvrtý prvek. Tušíte, co to může být? Co je natolik důležité, že to lidi přiměje začít si vážit něčeho, k čemu do té doby neměli žádný blízký vztah?

Vyšší pravda

Freeman Tilden jednou napsal: „Interpretace je odhalování nějaké vyšší pravdy, která leží za každým konstatováním faktu“. „Vyšší pravda“ je jeden ze způsobů jak popsat hodnotu, která se odráží i v přírodním nebo kulturním fenoménu na vrcholu trojúhelníku a dodává mu tím význam.

Všimněte si, že Tilden říká „nějaká vyšší pravda“, ne „jediná vyšší pravda“, protože každý fenomén se dá interpretovat různými způsoby. Stejný fenomén může být pro různé lidi spojen s různými významy.

Ať už jste během cvičení na str. 9 přišli s čímkoliv, asi je vám jasné, že abyste dokázali propojit návštěvníky s vaším místem nebo předmětem, který chcete interpretovat, budete ve většině případů potřebovat víc než jenom fakta. To si dobře uvědomoval i Freeman Tilden. V roce 1957 přišel s dodnes pravděpodobně nejpoužívanější a nejcitovanější „definicí“ interpretace místního dědictví, ve které interpretaci popisuje takto:

jde „spíše o vzdělávací aktivitu, jejímž cílem je odhalit (skryté) významy a souvislosti a při níž využíváme autentické předměty, bezprostřední zážitky a názorné prostředky, než o sdělování faktických informací“

Z toho pak Tilden odvodil základní pravidla (principy) dobré interpretace místního dědictví. Jeho postřehy přitom vycházely z praxe zkušených průvodců, jejichž práci sledoval a studoval. Na jeho principech je postaven i náš kurz a tato příručka.

Síla lásky

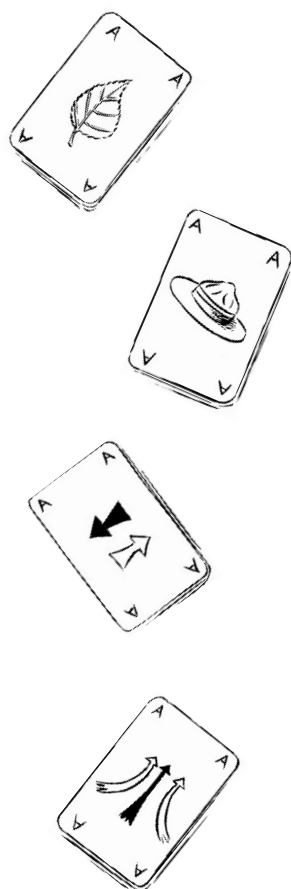
Pro nás, jako průvodce, je dobré podívat se na střed trojúhelníku ještě z jiného pohledu a zeptat se: Co interpretační průvodce skutečně potřebuje k tomu, aby dokázal spojit ty různé kousky dohromady?

Existuje pro to krátké, jednoduché a dobré slovo: láska. S tím alespoň přišli v různých obdobích různí, a mnohdy velmi odlišně uvažující, autoři.

Člověk, který se věnuje interpretaci místního dědictví, by rozhodně měl:

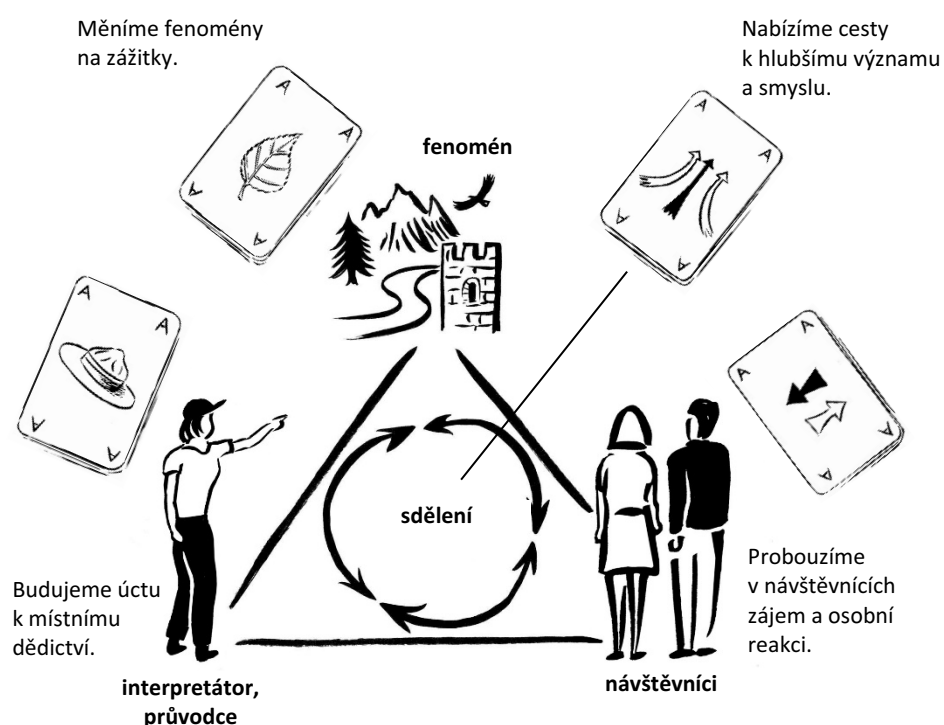
- ⇒ mít skutečně rád své místo nebo předmět, který interpretuje
- ⇒ mít skutečně rád své návštěvníky
- ⇒ mít skutečně rád své poslání

Hluboký vztah k těmto třem věcem je dobrým předpokladem a dostatečnou motivací k tomu, abyste toužili získat potřebné dovednosti a stali se dobrými interprety.

S interpretačním trojúhelníkem jsou tedy spojeny čtyři prvky. Říkáme jim čtyři interpretační esa, a jak uvidíte i v následujících částech příručky, ke každému z nich se váže určité heslo nebo slogan:

- ⇒ měnit fenomény na zážitky
- ⇒ probouzet v návštěvnicích zájem a osobní reakci
- ⇒ nabízet cesty k hlubšímu významu a smyslu
- ⇒ budovat úctu k místnímu dědictví

Předpokládám, že by se to dalo shrnout takto: musíte mít opravdu rádi to, s čím pracujete (co interpretujete) a musíte být naladěni na ty, s nimiž se o to chcete podělit.

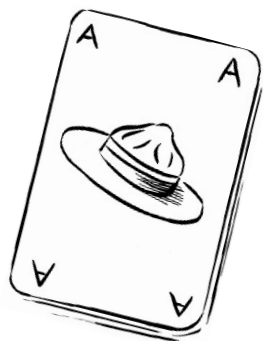
Freeman Tilden

Když to shrneme, tak při práci s interpretačním trojúhelníkem v podstatě hledáme hlubší významy, které se nacházejí uprostřed a ty pak formulujeme do podoby sdělení. Zároveň však věnujeme pozornost základním kamenům v jednotlivých rozích – jinak se obrovský potenciál, který místní přírodní a kulturní dědictví pro neformální vzdělávání představuje, vytratí.

Kurátor, který se svědomitě věnuje péči o svěřené sbírky, nemusí být schopen najít to správné spojení se světem návštěvníků muzea. Profesionální vedoucí zájezdu, který se soustředí na to, aby si lidé užili příjemnou dovolenou, si nemusí uvědomit, že zkušenosti a zážitky mohou jeho klienty také inspirovat. A místní starosta nadšený prezentací svého malého města může být příliš uzavřený ve svém světě a ztrácet nadhled. Lidé z různých oborů přistupují k interpretaci místního dědictví různě a my s tím musíme počítat. Není na tom nic zvláštního – každý z nás má některé věci rád a cítí se v nich doma, zatímco jiné úplně nechápe a musí je teprve poznat. Naše nejzajímavější kurzy bývají mimochodem ty, jichž se účastní lidé nejrůznějších profesí a kde se můžeme jeden od druhého učit.

Toto jsou základní myšlenky, které máme my sami s interpretačním trojúhelníkem spojeny a na nichž je náš kurz pro interpretační průvodce postaven. Na dalších stránkách se vám pokusíme přiblížit 4 interpretační esa a ukážeme vám, jak s nimi můžete pracovat.

Interpretátor pomáhá budovat úctu k místnímu dědictví

... ochrana skrze ocenění,
ocenění skrze porozumění
a porozumění skrze interpretaci.

Conrad Wirth

 Public Interest Research Centre
The Common Cause Handbook
Machynlleth (2011)

Stáhněte si zdarma na:
www.valuesandframes.org

Stáváme se velvyslanci

Jako interpretační průvodci jsme strážci, jejichž úkolem je zodpovědně pečovat o místní dědictví – a nezáleží na tom, zda pracujeme v chráněném území, kulturní nebo historické památce, muzeu či zoologické zahradě. Zodpovědná péče je v interpretaci místního dědictví klíčový pojem. Klobouk strážce národního parku na hrací kartě vlevo, symbolizuje péči o všechno, čeho si vážíme a co chráníme jako naše dědictví: hmotné – jako alpská louka nebo gotická katedrála, nebo nehmotné – jako vůně horských květin po dešti nebo gregoriánský chorál rozléhající se pod klenbou katedrály.

Co je naše dědictví?

Dědictví souvisí s tím, o co lidé stojí, co chtějí zachránit, zdědit po svých předcích – s tím, čemu přisuzují hodnotu. Různí lidé mu přisoudí různou hodnotu, např. v závislosti na svém věku a společenském nebo kulturním prostředí, v němž vyrostli. Hodnota dědictví se také může měnit s časem. Může ji vnímat jednotlivec, rodina, místní komunita, stát nebo několik států společně. Tak vzniklo i Světové dědictví UNESCO: členské státy Organizace spojených národů se dohodly, že je v zájmu celého lidstva zachovat určitá místa, památky či části nehmotného dědictví pro příští generace.

Dostat se k podstatě věci

Interpretační průvodci na celém světě mají společné poslání – chtějí prostřednictvím místního dědictví své návštěvníky inspirovat. Interpretace může znamenat, že návštěvník pochopí, jak jednotlivé věci fungují (např. jak se používala a z čeho je vyrobena stará rybářská síť). Skutečná interpretace místního dědictví ale začíná tam, kde všechny jednotlivosti dostávají obecnější význam, kde zažíváme a dotýkáme se nějakého „hlubšího smyslu“ (např. jak byl s tou jednou jedinou sítí propojen celý život rybářské rodiny). Práce s obecnějšími, hlubšími významy, které jsou součástí interpretačního sdělení (str. 18) je pro kvalitu interpretace místního dědictví zásadní. Tím, že budeme s hodnotami místního dědictví pracovat a upozorňovat na ně, na sebe ovšem bereme i obrovskou zodpovědnost. Více se o tom dozvíte například prostřednictvím mezinárodní organizace Common Cause Network.

Citlivá interpretace

K vědomému rozhodnutí o tom, co je dědictví, vás dovede váš rozum. Ale dědictví a jeho interpretace může rozvířit i spoustu emocí. Místní dědictví zahrnuje různá místa: od atraktivních (malebné říční údolí), přes místa, která mají dopad na naši kulturu (kostel postavený na základech starobylé mešity), až po místa, která byla svědkem obrovské tragédie (nenávratně zničená krajina nebo koncentrační tábor). Kontroverzní místa nebo předměty, které se stanou součástí místního dědictví, jsou důkazem otevřené mysli. Jsou to lekce minulosti, které čekají na to, zda je dokážeme využít pro naši budoucnost. Pro průvodce představují skutečnou výzvu, zároveň však dokládají, jak důležitou roli může dobrá interpretace místního dědictví hrát.

Vždy je to osobní

Vlastní osobnost je pro interpretační průvodce důležitá. Týká se to především průvodců, kteří v oblasti, kde pracují i vyrostli, a jejichž život je úzce propojen s tamním přírodním a kulturním prostředím. Osobní zkušenosti a vzpomínky často nadchnou návštěvníky mnohem víc než pouhá fakta. A osobní dojem, který v návštěvnících zanecháme, velmi významně přispívá k celkovému úspěchu interpretačního výkladu, prohlídky nebo vycházky.

*Lidé nezmění svůj život
na základě informací.
Změní ho na základě zážitku,
blízkého kontaktu s někým,
komu důvěřují.*

Alan AtKisson

Raději inspirovat než učit

Chceme-li se stát interpretačními průvodci, naším úkolem není učit, školit, krmit návštěvníky jedním faktem za druhým. Máme zprostředkovávat zážitky, poskytovat vysvětlení, nabízet návštěvníkům nové pohledy na věc, podílet se o vlastní zkušenosti a povzbuzovat je k tomu, aby pak sami chtěli objevovat víc. Znamená to také zpochybnit vlastní názory – na jedné straně musí průvodce umět provokovat návštěvníky k přemýšlení, na druhé být ochotný se od návštěvníků sám učit a být stále otevřený novým myšlenkám.

Cítit se dobře v různých rolích

Aby naši návštěvníci dokázali něco vstřebat, musíme jim k tomu vytvořit příjemnou atmosféru. Měli bychom tedy umět hrát celou řadu různých rolí: argumentovat, poslouchat, hrát prostředníka, vysvětlovat, inspirovat, povzbuzovat, stupňovat napětí a vzrušení i umět uvolnit. A vždy bychom měli být schopni s návštěvníky prožívat jejich údiv nad objevováním nových věcí, třebaže pro nás samotné dávno nové nejsou. Každý náš výklad je v podstatě malé divadelní představení. Trocha dramatu našim návštěvníkům pomůže zapamatovat si, co jsme jim chtěli sdělit.

Cvičení: Hrajeme různé role

Vezmeme zhruba 10 kartiček a na každou napíšeme jedno téma: např. „cesta“, „světlo“, „hluk“, „nuda“, „začátek“. Připravíme si několik papírových čepic a na každou napíšeme nějakou roli: např. „učitel“, „vypravěč“, „právník“, „prostředník“. Jeden z nás si vytáhne kartičku s tématem, vybere si papírovou čepici s rolí a improvizuje na dané téma. Snaží se zapojit ostatní, ale tak, aby to souviselo s rolí (např. učitel – zlobivý žák). Po chvilce si někdo další vezme jinou čepici s rolí. Pokračujeme, dokud nevyužijeme všechny čepice.

Další verzí cvičení je umístit čepice na „ostrůvky“ vyznačené pomocí provázku. To nám umožní skákat z jednoho ostrůvku (role) na druhý, zatímco prezentujeme jedno téma.

Můžeme se také rozdělit do skupinek po dvou nebo po třech. Jedna skupinka si vezme čepici (ale lepší je pro tuto verzi cvičení jen kartička) s rolí. Ostatní nesmí vědět, o jakou roli se jedná. Skupinka si pak najde nějaký předmět a po chvilce přípravy ho odprezentuje v souladu s rolí. Ostatní se pokouší uhádnout, o jakou roli jde.

Překonávat vlastní nedostatky

Znalost vlastních slabých stránek je předpokladem každého úspěchu, proto si jich musíme být vědomi, otevřeně s nimi pracovat a vnímat je jako oblast, v níž se můžeme zlepšovat. U každé interpretační prohlídky bychom si tak měli pro sebe stanovit jeden cíl (co zlepšit) a ihned po skončení zhodnotit vlastní výkon, abychom zjistili, do jaké míry se nám ho podařilo dosáhnout.

Interpretátor mění fenomény na zážitky

Nesnažte se uspokojit svou marnivostí tím, že budete učit mnoho věcí. Probudte v lidech zvědavost. Stačí jejich mysl otevřít, nezahlejte ji.

Vložte do ní pouhou jiskru. Pokud je uvnitř něco solidního, hořlavého – vzplane to.

Anatole France

Jak vdechnout předmětům a událostem život

V srdci každé interpretační aktivity najdete zážitek, zábavnou bezprostřední zkušenost s nějakou autentickou součástí přírodního nebo kulturního dědictví. Abychom jim dodali hodnotu a důstojnost, nazýváme je fenomény. Všechny fenomény můžeme vnímat svými smysly, ať už jsou hmotné povahy – například strom, obraz nebo budova, nebo jsou nehmotné – tanec, píseň nebo třeba východ slunce. Interpretační průvodce hledá témata k interpretaci pouze tam, kde je možné je vidět nebo vnímat a pracuje s nimi individuálně. Nedívá se například na gotické kostely všeobecně a neprezentuje jeden kostel jako zástupce celého architektonického slohu, ale pracuje s konkrétním příkladem v konkrétním místě, s jeho jedinečnou historií a vlastnostmi.

Proto bude interpretace stejného fenoménu v přírodní rezervaci jiná na jaře a jiná na podzim, jiná bude když svítí slunce, jiná když prší. Umožnit návštěvníkovi zažít na vlastní kůži místo nebo předmět, který je interpretován, je jedním z našich 4 interpretačních es. Dokonce i poškozený artefakt, na který náhodou narazíme během interpretační vycházky, zanechá mnohem silnější dojem než perfektní kopie nebo obrázek, který máme připravený v kapse. Čím lépe dokážeme pracovat s nečekanými věcmi nebo událostmi, na které při prohlídce narazíme, tím lepší průvodce se z nás stane.

Cvičení: Podtržení jedinečnosti daného fenoménu

Rozdělíme se do čtyř skupin, každé přidělíme jeden ze čtyř fenoménů, které vypadají na první pohled podobně: např. čtyři stromy v aleji podél cesty, zhruba stejného stáří a vzrůstu. Jednotlivé skupiny zkoumají vlastnosti svého fenoménu a porovnávají ho s ostatními. Na závěr každá skupina představí svůj fenomén a jasně přitom vyzdvihne jeho „osobnost“.

Skryté vzrušení

Blesk rozčlil borovici a po jedné straně praskliny se začíná rozrůstat houba. Postavte skupinu na opačnou stranu stromu, nic zvláštního neuvidí. Budou velmi překvapeni, když za chvíli zjistí, že tam prasklina a houba jsou. Podobná odhalení můžete vytvořit i pomocí překvapivých zvuků nebo pachů. Dodáte tím prohlídce šťávu a její přitažlivost se výrazně zvýší.

Cvičení: Odhalujeme tajemství

Na místě nějaké kulturní či přírodní památky, například ve skanzenu, si každý zkusíme najít jeden fenomén, který v sobě skrývá „tajemství“. Za chvíli k fenoménu přivedeme ostatní. Snažíme se je napínat, stupňovat očekávání, až najednou v určitém okamžiku skryté „tajemství“ odhalíme... a to co nejdramatičtějším způsobem.

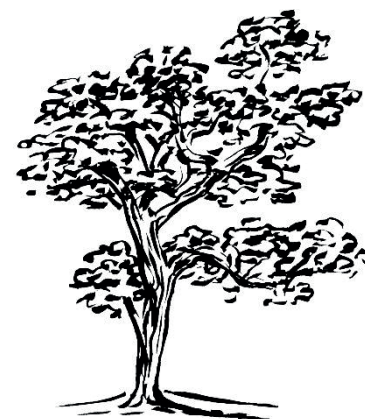
Existuje řada pomocných prostředků a technik (stepping stones)

Poznávání fenoménu můžeme návštěvníkům usnadnit tím, že použijeme určité pomocné komunikační prostředky a techniky. Obrazně řečeno, jsou to jakési „nášlapné kameny“, které nám pomohou bezpečně dovést návštěvníky k cíli (fenoménu). Jedním z nich je např. vysvětlení. Na exkurzi či prohlídce muzea pro odborníky postačí, pro běžné návštěvníky se ale nehodí. Interpretační průvodci proto používají celou škálu „nášlapných kamenů“ a přizpůsobují je jak návštěvníkům, tak konkrétnímu fenoménu.

Jak vyprávět svůj příběh: metodické “nášlapné kameny” na cestě k fenoménu

- ⇒ vysvětlení
- ⇒ popis (pozorování)
- ⇒ vyprávění (dobrodružná historka, pohádka, pověst, vtip)
- ⇒ vyjádření pomocí prostředků divadelního umění (poezie, rým, píseň, melodie)
- ⇒ stimulace smyslového vnímání
- ⇒ povzbuzení představivosti (např. s využitím tvarů skal nebo stromů)
- ⇒ předvádění, demonstrace
- ⇒ ilustrace – názorné zobrazení (fotografie, kresba, statistika)
- ⇒ pátrání po odpovědích (pokusy)
- ⇒ hra (ale i hraní rolí)

Je jasné, že některé tyto pomocné metody a prostředky budou některým návštěvníkům sedět víc, některým míň. Je dobré na to pamatovat, a my se k tomu ještě vrátíme. Důležitý je i výběr slov a způsob, jak se vyjadřujeme.

Ukotvení fenoménů ve světě našich návštěvníků

Jak zapojit návštěvníky: řečnické “nášlapné kameny” na cestě k fenoménu

přirovnání	Tato keramika je tenká jako pergamenový papír.
příklad	Jedním z druhů zboží, které se tudy přepravovalo, bylo sklo.
kreslíme obrázek slovy	Tyto starověké vázy mají velké uši.
změna perspektivy	Kdybychom my byli na místě toho uhlíře, ...
polidštění	... a pak si kůrovec pomyslí ...
protiklady	Někteří pracovali doma, jiní trávili celé dny v této továrně.
jasný rozpor	Mrtvé dřevo žije!
citát	Aristotelés prý tvrdil, že „chudoba plodí zločin“.

Cvičení: Nášlapné kameny

Jednotlivé „nášlapné kameny” z rámečků nahoře přepíšeme na kartičky. Najdeme si předmět, který chceme interpretovat a kartičky rozmístíme mezi nás a předmět. Za nějakou chvíli si každý vybere jednu kartičku. Až jsou všechny rozebrány, začínáme jeden po druhém na příkladu vysvětlovat svůj „nášlapný kámen”; např. žlábek ve skále ⇒ citát ⇒ Kapka hloubí kámen nikoli silou, ale častým padáním (Choirilos ze Samu).

Celkový obrázek

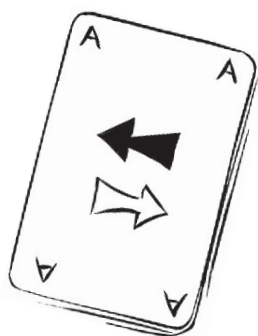
I když interpretace zdůrazňuje jedinečnost autentických míst a předmětů, může je zasazovat do širšího kontextu. Někdy skutečně dává smysl uvažovat v globálním měřítku (str. 20-21), např. pokud jde o zodpovědnou péči o společné dědictví. Středem pozornosti však musí zůstat náš fenomén.

Výklad a prohlídka / vycházka

Při interpretačním výkladu odhalujeme tajemství fenoménu (např. brány staré pevnosti) a strávíme u něj 5-10 minut. Takovéto výklady tvoří základ průvodcovské práce. Výbornou příležitostí, kde si můžete výklad procvičit, jsou populární výstavy a památky, kam neustále proudí noví návštěvníci – můžete např. nabízet podobný výklad na tomtéž místě každou hodinu. Interpretační prohlídky (a vycházky) jsou sestaveny z několika interpretačních výkladů. Ať už jim vtisknete jakoukoliv vlastní podobu, pamatujte si: nesmí skončit jako váš monolog; musíte do nich vždy zapojit účastníky.

Interpretátor probouzí v návštěvnických zájem a reakci

*Dokud mluvím,
nic nového neprožiju.*

Marie von Ebner-Eschenbach

Výhody průvodcování

První pravidlo interpretace říká, že fenomény, které interpretujeme, je potřeba vztahovat k osobním zkušenostem návštěvníka. Proto je užitečné o návštěvnických, prostředí odkud pochází i jejich předchozích zkušenostech něco vědět. Jako průvodci máme možnost tyto informace od návštěvníků získat a aktivně s nimi pracovat. Je to jedna z velkých výhod, které průvodce například oproti panelu nebo multimediální instalaci má.

Navázání kontaktu s účastníky

Abychom mohli probouzet zájem a reakci a vést s návštěvníky rozhovor, musíme s nimi nejprve navázat kontakt. I pro to existují „nášlapné kameny“, které nám usnadní cestu, tentokrát cestu mezi průvodcem a návštěvníkem.

Jak navázat spojení: “nášlapné kameny” na cestě mezi průvodcem a návštěvníky

- ⇒ srozumitelnost (po jazykové i obsahové stránce)
- ⇒ oční kontakt (také sledování reakcí návštěvníků)
- ⇒ postoj tváří v tvář návštěvníkům a používání vhodné řeči těla
- ⇒ humor (pozor, jen opatrně a s rozvahou!)
- ⇒ otevřená mysl (např. ochota změnit svůj vlastní pohled na věc)
- ⇒ představení sebe i návštěvníků, používání jejich jmen
- ⇒ naslouchání a získávání nových informací (Takže, vy sem jezdíte častěji?)
- ⇒ sledování podobných zájmů a názorů
- ⇒ odkazy na přátele nebo skupiny spojené s návštěvníky
- ⇒ odkazy na vlastní svět návštěvníků (práce, rodina, koníčky atd.)

Interpretační průvodci působí na návštěvníky tím, co říkají a jak to říkají. Jejich práce je založena na komunikaci, mluveném projevu a vystupování na veřejnosti. Kurzy s tímto zaměřením nabízejí různé instituce poměrně často.

Cvičení: Vyjadřujeme vlastní náladu

Vezmeme si neutrální větu (např. Na podzim odlétá mnoho ptáků na jih.) a připravíme si malé kartičky s přídavnými jmény, které popisují nějakou náladu nebo stav mysli (deprimovaný, nesmělý, arogantní). Pak si každý účastník vytáhne kartičku a pronese větu tak, aby vyjádřil danou náladu. Ostatní se pokoušejí uhádnout, jakou náladu předvádí.

Cvičení: Vyjadřujeme děj beze slov

Vytvoříme jednoduchý příběh (např. pěší výlet) pomocí jednotlivých scén (balíme batoh, hledáme cestu...), scény napíšeme na samostatné kartičky a očíslováme je. Každý účastník dostane jednu kartičku. Postupně se střídáme a předvádíme svou scénu beze slov, pouze pomocí řeči těla; zvuky dovoleny nejsou. Na konci příběh „složíme“ dohromady a skupina vyhodnotí nejlépe provedenou scénu – která to byla a proč se vám líbila?

Jak začít rozhovor

Zatím jsme se bavili hlavně o tom, jak oživit vlastní prezentaci. Eso na této stránce však znázorňuje dvě šipky a symbolizuje konverzaci. Průvodce musí být schopen rychle přehodit výhybku a od vlastního výkladu musí umět plynule přejít k rozhovoru s návštěvníky. Skupinu, na kterou delší dobu mluvíte a přitom po ní nic nechcete, jen těžko znovu proberete k životu.

Ponořit se do světa našich návštěvníků

Debata na určité téma může přirozeně vyplynout z běžné výměny zkušeností členů skupiny, ale může se rozvinout také na základě otázek, které průvodce klade. Nechceme testovat školské znalosti a uvádět návštěvníky do rozpaků. Vhodné jsou tzv. zapojovací otázky, na které existují různé odpovědi podle zkušeností návštěvníků. Např. „Jaká další místa v Evropě vám tato krajina připomíná?“. Rozdílné odpovědi většinou bývají dobrým odrazovým můstkem pro další rozhovor.

Cvičení: Klademe zapojovací otázky

Rozdělíme se do skupin, každá si najde 1 fenomén a připraví si k němu 4 otázky:

- ⇒ 1 zaměřovací otázku (odpověď vyžaduje přímý kontakt s fenoménem); např. „Když poklepete na stěp této nádoby, co vám její zvuk připomíná?“
- ⇒ 1 propojovací otázku (hledá spojení se světem návštěvníka); např. „Kdy jste se naposledy s podobným typem keramiky setkali?“
- ⇒ 1 procesní otázku (ptá se na proces, jak se něco stalo/mohlo by se stát); např. „Jaké podmínky byste se snažili zajistit, abyste tyto nádoby dlouho uchovali?“
- ⇒ 1 hodnotící otázku (ptá se na názor dotazovaného); např. „Co je podle vás lepší – keramiku vykopávat, nebo ji raději nechat v zemi?“

Jeden člen z každé skupiny pak začne rozhovor se zbytkem účastníků. Postupně nenásilně začleňuje do konverzace své čtyři otázky. Na závěr se všichni dohromady pobavíme o tom, co jsme se na základě dotazování dozvěděli.

Uzavřené otázky mají jenom jednu předem danou odpověď (např.: „Jak se říká tomuto stavebnímu slohu? Ví to někdo?“). I když odpovědi mohou nabídnout požadované vysvětlení, tyto otázky bychom měli klást jen zřídka – snadno se totiž můžeme ocitnout zpět u formální, „školské“ výuky.

Zapojit celého člověka

Interpretační průvodci musí vždy oslovit hlavu, srdce i ruce. Pokud lidé mohou s něčím soucítit, vžít se do toho, mohou se k tomu sami vyjádřit a vlastníma rukama si na to sáhnout, vytváří to v nich mnohem silnější zážitek. Vtiskne se do nich hlouběji, než když stejnou věc jen vidí či slyší.

Prvním krokem při zapojování může být předvádění, demonstrace, při níž zapojíme individuální návštěvníky („Mohl byste prosím chytit tuto větev?“). To, že potřebujeme jejich pomoc, většinu návštěvníků velmi potěší. Můžeme je také vyzvat, aby něco hledali: ohroženou rostlinu nebo ornament na fasádě.

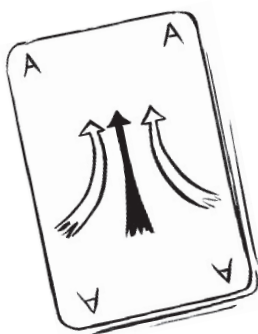
Druhým krokem je skutečné zapojení, které dává návštěvníkům příležitost rozhodovat o průběhu aktivity; např. návštěvníci pozůstatků římské vily projeví zájem o určitý aspekt rodinného života a průvodce je okamžitě zavede na místo, které se k tomu vztahuje. Takovéto zapojení hraje velmi důležitou roli v současném vzdělávání. V interpretaci místního dědictví je přitom jedním ze základních pravidel už více než 50 let. Když se vám podaří návštěvníky zapojit, více je to vtáhne dovnitř.

Zapojení probouzí zájem a reakci návštěvníků. Má ovšem také háček – nikdy se nedá přesně předvídat, jak bude aktivita probíhat. Na následujících stránkách se proto podíváme, jak se s touto nejistotou vyrovnat.

*Skutečně vidět můžete
jenom svým srdcem;
ty nejpodstatnější věci
lidské oko nevidí.*

Antoine de Saint-Exupéry

Interpretátor nabízí cestu k hlubšímu významu a smyslu

K tomu, aby přitáhly pozornost, potřebují vědecká fakta rozkošné příběhy.

Příběh tady v tomto případě není proto, aby soutěžil s pravdou.

Je tady proto, aby ji pomohl propojit s tím, na čem lidem záleží a o čem sní.

Denis Guedj

Sdělení

- ⇒ je krátká věta
- ⇒ dostane se pod kůži
- ⇒ sleduje jednu myšlenku
- ⇒ jde k jádru věci
- ⇒ můžeme ji zažít na místě
- ⇒ vztahuje se ke světu návštěvníka
- ⇒ poslouží jako maják

Interpretační sdělení

Když sledujeme zkušené interpretátory při práci, udělá na nás ohromný dojem stručnost a výstižnost jejich výkladu a lehkost, s jakou výklad prezentují. Jejich tajemství spočívá v tom, že umějí přetavit dlouhé příběhy do přitažlivých a výstižných sdělení. Sdělení patří k nejdůležitějším prvkům interpretace. Spojují tři základní kameny interpretačního trojúhelníku, vyvolávají uvnitř nás představy, dávají celé události jasný směr – a zároveň nás motivují a povzbuzují. Obrací také na hlavu některé tradiční postupy známé z formálního vzdělávání.

Hledáme smysluplná sdělení

Někteří průvodci se při přípravě prohlídky soustředí na témata a fakta. V interpretaci se soustředíme na sdělení a významy. To neznamená, že fakta nejsou důležitá, rozhodně jsou. Jsou jen jinak uspořádána – kolem sdělení. Lidé si je tak mnohem snáz zapamatují. Sdělení naznačuje nějaký hlubší význam, který se vztahuje k podstatě fenoménu i ke zkušenosti návštěvníků a prostředí, ze kterého pocházejí.

Příklady formulovaných sdělení (a fenomény, k nimž se vztahují)

- ⇒ Toto nepatrné semínko v sobě skrývá velikánský strom. (Semínko borovice)
- ⇒ Farmářova žena tyto šaty nikdy nevěšela do skříně. (Rozedrané, obnošené šaty)
- ⇒ Na tento košík bylo potřeba málo materiálu – ale spousta zručnosti. (Pletený košík)
- ⇒ Stojíme tady na dně pradávného moře. (Velká pískovcová deska)
- ⇒ Přežití v této nehostinné zemi je skutečnou výzvou. (Nehostinná pustina)

Sdělení jsou tedy příběhy shrnuté do jedné věty, které nacházejí odezvu ve zkušenosti našich návštěvníků a dávají jim smysl. Vztahují se přímo k fenoménu (pokud nejde o hlavní sdělení, které je páteří prohlídky; viz str. 22).

Jak sdělení fungují

Vezměme si jako příklad nepatrné semínko – které v sobě skrývá to, co se jednou stane velikánským stromem. Strom je náš **fenomén**: můžeme ho vidět, slyšet, dotknout se ho, očichat a ochutnat ho. Nemůžeme ale zažít proces růstu; předpokládáme, že to je **fakt**. To, že se dozvíme, jak strom roste, se nás nijak hluboce nedotkne. Ovšem když si uvědomíme, že něco tak nenápadného vyrostlo do něčeho obrovského, to už pro nás hlubší **význam** mít může. Něco podobného známe z vlastního života, a to v nás vyvolává emoce a představu hodnoty, v tomto případě možná obdiv a představu samostatného vývoje bez cizí pomoci. Tím pro nás toto semínko najednou dostane určitý význam a my ucítíme, že jsme s ním nějakým způsobem spojeni.

Fenomén	Fakt	Význam
Toto semínko borovice	vyroste	z čehosi nenápadného do něčeho impozantního.

Cvičení: Učíme se rozlišovat fakta a významy

V daném prostoru každý hledáme nějaký předmět, který nás zaujme. Shromáždíme své předměty na kusu látky, prohlížíme si je a snažíme se každý sám pro sebe zodpovědět otázku: „Co to je?“. Jeden po druhém pak dáváme svůj předmět kolovat a vysvětlujeme, co pro nás znamená (např. pomuchlané ptačí pírko ve mně vyvolalo lítost). Společně si pak všímáme rozdílů mezi fakty („Co to je?“) a významy („Co to ve mně vyvolává?“).

Hledáme univerzální, obecné významy

Významy vnímá člověk v první řadě individuálně, jako jednotlivec. Některé s ním však společně sdílí i většina ostatních lidí. Těm říkáme univerzálie – univerzální, neboli obecné koncepty (pojmy, představy): zrození a smrt, svoboda a nesvoboda atd. Sdělení, která je obsahují (str. 12), téměř vždy fungují. Univerzálie jsou jako spínače, v každém z nás něco zažehnou – i když konkrétní význam pak nemusí být pro každého stejný. Některé univerzálie jsou obsaženy téměř ve všem (život, smrt, láska), proto mohou být velmi obecné a povrchní – především v případě, že je používáme příliš často a nedáme pozor na to, abychom jasně vysvětlili jejich konkrétní význam ve vazbě na autentické místo nebo předmět (fenomén), se kterým pracujeme.

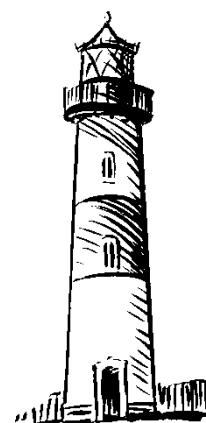
Ožívování neživého nebo zdánlivě nezajímavého

Pro mnoho našich návštěvníků budou rostliny (obzvláště kvetoucí) přitažlivější než kameny, a živočichové (především mláďata) zase přitažlivější než rostliny. Většinu z nás budou ale nejvíc ze všeho zajímat lidé (zvláště děti). Atraktivitu „méně přitažlivých“ fenoménů můžeme zvýšit tím, že je spojíme s něčím zajímavějším – střep staré keramické nádoby ožije, pokud se k němu váže poutavý příběh o tom, jak a kým byl objeven a k čemu kdysi dávno sloužil.

Cvičení: Propojování předmětů s příběhy

Do plátěné tašky vložíme tolik předmětů z každodenního života, kolik má skupina členů. Posadíme se do kruhu. Jeden z nás si vezme tašku a náhodně vytáhne předmět, o němž ostatním povypráví příběh – tak, aby je jinak běžný předmět zaujal. Taška postupně putuje k dalším členům skupiny. Pokud někdo není schopen nic vymyslet, odloží předmět doprostřed kruhu a vytáhne si jiný. Tyto předměty přijdou na řadu poslední. Pozor: nikdy nepoužívejte příběhy, které nemůžete podpořit fakty. Pokud to uděláte, je potřeba to přiznat.

Sdělení jsou jako majáky

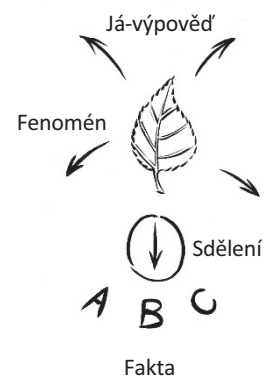
Sdělení pomáhá vytvořit vztah mezi návštěvníky a fenomény. Má ovšem také své nezastupitelné místo ve struktuře našeho výkladu. Je to maják, který ukazuje lodi její směr – jediná část výkladu, od níž bychom se nikdy neměli odchýlit. Sdělení návštěvníkům umožňuje zažít fenomén a vnímat jeho význam, aniž by hrozilo, že ho ztratí z dohledu. Proto paralela sdělení s majákem: k majáku kvůli větrům a proudu také málokdy míříme přímo, ale nikdy ho neztrácíme z očí.

Cvičení: Významy v kostce

Každý z nás si ve svém okolí najde fenomén, který na něj udělal zvlášť silný dojem a má zhruba 10 minut na to, aby ho nakreslil na kartičku. Až jsme hotovi, utvoříme dvojice a vyměníme si karty. Jdeme k fenoménům a jeden druhému popíšeme, co nás na nich tak zaujalo. Každý zvlášť pak máme 10 minut na to, abychom shrnuli všechno, co jsme slyšeli, do jedné krátké, výstižné a přitažlivé věty. Pak se všichni sejdeme a postupně si ukážeme jednotlivé fenomény. Nemluvíme, pouze u každého fenoménu proneseme naše sdělení. Nakonec se pobavíme o tom, která sdělení budou nejlépe fungovat.

Cvičení: Objevujeme sdělení pomocí já-výpovědí

Všichni se postavíme čelem k vybranému fenoménu a zamyslíme se nad tím, co by nám o sobě asi řekl, kdyby uměl mluvit. Napíšeme tyto „já-výpovědi“ (např.: velký balvan by mohl říct: „Přinesl mě sem ledovec.“) na kousek papíru, který umístíme na vhodné místo k fenoménu. Pak se společně pobavíme o tom, které z navrhovaných „já-výpovědí“ by mohly být nejlépe využity při tvorbě sdělení, který poutavý příběh bychom tak mohli vyprávět a jakými fakty bychom tento příběh podpořili.

Měníme tvar skupiny

Trojúhelník: průvodce – návštěvník – fenomén

Při našem výkladu bývá skupina návštěvníků na konkrétním místě nebo v přítomnosti daného fenoménu určitým způsobem uspořádána, má určitý tvar. V interpretaci také někdy používáme slovo „formace“. Existuje jich několik, nejdůležitější pravidlo však zní: průvodce by nikdy neměl stát mezi fenoménem a návštěvníky (nesmí „zaclánět“) – pokud to ovšem nedělá záměrně a nechce fenomén odhalit později. Ve většině případů je nejlepší, když fenomén, průvodce a návštěvníci v prostoru vytvářejí interpretační trojúhelník, o kterém jsme mluvili na straně 9.

Je potřeba zvolit správné uspořádání skupiny

Návštěvníci potřebují určitý čas a prostor, aby k fenoménu přišli a nějak se kolem něj rozmístili. Během prohlídky jde průvodce většinou o několik kroků před skupinou. Počká, až dorazí ostatní a najdou si místo, které jim vyhovuje. Pak si hledá nejvhodnější pozici pro výklad on sám. Je to proces, který skupina většinou vůbec nevnímá. Jenom zřídka přistoupí průvodce k tomu, že návštěvníky „diriguje“, např. aby ustoupili dozadu, seřadili se do řady nebo utvořili kruh – a to pokud skupině hrozí nebezpečí nebo se jí nedaří uspořádat způsobem, který je pro výklad důležitý. Na vhodné uspořádání skupiny proto musíme myslet už při výběru fenoménu.

Varianty uspořádání skupiny

Všechny mají své výhody i nevýhody. Uspořádání v řadě (Obr. 1) má spoustu nevýhod, ale může být nutné – např. na pěšině horizontálně protínající kopec, odkud je fantastický výhled, na terase s vyhlídkou na město, na molu, odkud je pod vodou vidět kraby, nebo na úpatí útesu, kde je možné objevit ve skále zkameněliny. Instrukce bychom měli podat dopředu a na vhodnějším místě.

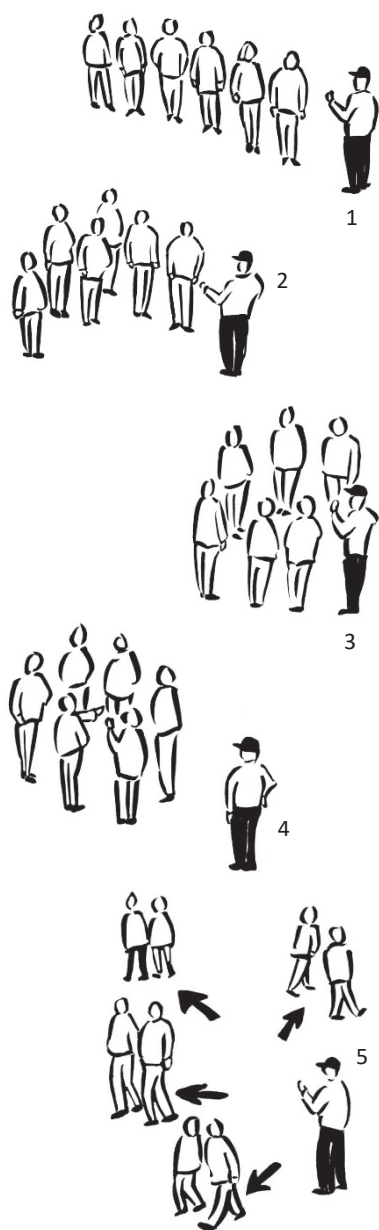
Přestože by žádné uspořádání nemělo být v průběhu prohlídky využito výrazně víc než ta ostatní, jedno často převládá: přednáškové (Obr. 2). Skupina se při něm soustředí na průvodce, což je zcela logicky způsobeno tím, že průvodce mluví, „přednáší“. Když se přitom průvodce postaví vedle fenoménu, skupina už sama přirozeně zformuje třetí roh trojúhelníku.

Pokud potřebujeme přesunout pozornost z průvodce na jiné členy skupiny, můžeme k tomu využít uspořádání v kruhu (Obr. 3). Dosáhneme toho většinou tím, že vedeme s ostatními rozhovor, který se částečně nebo zcela soustředí na fenomén. Kruh se automaticky utvoří ve chvíli, kdy vytáhneme a ukazujeme nějaký menší předmět – např. hrot pravěkého šípů.

Pokud se průvodce stáhne do ústraní, nechá proudit debatu ve skupině, poslouchá, co si členové skupiny povídají a pouze příležitostně vstupuje do jejich rozhovoru, jedná se o diskusi ve skupině (Obr. 4).

Skupinu můžeme také rozdělit, a to tak, že účastníkům zadáme rozdílné úkoly (např. aby něco našli nebo sledovali) a požádáme je, aby nám pak sdělili, na co přišli. To označujeme jako pracovní úkol (Obr. 5).

Uspořádání skupiny je dáno typem místa (potok, mýtina) a prostorem, který máme k dispozici. Čím větší skupina, tím méně možností. Během každého výkladu je ale dobré uspořádání skupiny alespoň jednou změnit. Natrénovat si to můžete například s pomocí cvičení na odhalování tajemství na straně 14.

Pomůcky používáme střídavě

S pomůckami opatrně

Existuje nespočet způsobů jak v průběhu interpretační prohlídky „vyčarovat“ z tašky nebo batohu věci, které se nám při naší prezentaci zrovna hodí. Nejdůležitější pravidlo pro jejich výběr zní: pomůcky musí vždy podporovat interpretovaný fenomén nebo sdělení. Nesmí být samoúčelné.

Jelikož připravené pomůcky mohou být spolehlivější než samotný fenomén přímo terénu, máme nutkavou potřebu je používat. Vystavujeme se tím ale neustálému nebezpečí, že „sejdeme z cesty“ – např. panely v terénu jsou dobré pro orientaci (pokud obsahují mapu), mohou však odvádět pozornost od bezprostředního vnímání místa a fenoménu, o které nám jde především.

I když s pomůckami může být zábava, měli bychom je používat velmi opatrně. Ne všechny věci, které si sbalíme pro případ nouze, musíme také využít.

Pomůcky

- ⇒ pomáhají věci přiblížit (např. dalekohledy, lupy)
- ⇒ zarámují určitý pohled (např. malé foto rámečky)
- ⇒ soustředí pohled (např. srolované listy papíru nebo kusy trubky)
- ⇒ nabízí nové pohledy na známou věc (např. různá zrcadla)
- ⇒ matou smysly (např. šátky na zavázání očí, ucpávky do uší)
- ⇒ pomáhají něco označit nebo spojit (např. vlaječky, provázky)
- ⇒ umožňují nahlédnout pod povrch (např. nože na ořezání nebo nadzvednutí kůry)
- ⇒ vysvětlují (např. diagramy, schémata)
- ⇒ pomáhají lépe pochopit procesy (např. modely, historické obrázky)
- ⇒ rozšiřují zkušenost (např. věci jako pryskyřice, mošt, mouka)
- ⇒ probouzí představivost (např. obrazy)

Zvláštní forma průvodcovaných prohlídek – interpretace v roli

Důležitou úlohu hrají pomůcky nebo rekvizity ve speciální formě interpretace, která se často používá při historických prohlídkách – je to „interpretace v roli“. Tím, že hrajeme postavy oblečené do historických kostýmů, umožňujeme návštěvníkům, aby se s námi vydali do jiné doby, ponořili se do ní a navázali s ní hlubší vztah.

Rozlišujeme interpretaci v první osobě (při ní herec je onou postavou, kterou hraje) a vystupování ve třetí osobě, které je více popisné, ale při interpretačních prohlídkách se s ním setkáváme častěji. Průvodce je pak oblečen do kostýmu jen pro efekt. Nevystupuje v roli konkrétní postavy, ale pouze o ní mluví a rekvizity používá, aby ji lépe vysvětlil.

Při interpretaci v roli – v první osobě – se interpretátor celou dobu pohybuje tak, jak by to dělala ona historická postava ve své době. To znamená, že se na svou roli musí dopředu dobře připravit; buď si nastuduje životopis nějaké známé osoby nebo si vytvoří smyšlenou postavu z daného historického období a uvažuje o tom, kde ta osoba mohla bydlet, kolik mohla mít dětí, o co se zajímala, kdo byli její přátelé a nepřátelé atd. Aby interpretátor dokázal odpovídat na otázky návštěvníků, musí je do scénky zapojit, což vyžaduje zkušenosti s divadlem a improvizací dovednosti. Proto se interpretace v roli používá většinou jen krátce v průběhu běžné prohlídky – např. středověký uhlíř předvede něco ze svého řemesla během prohlídky skanzenu.

Aby bylo možné ukázat různé úhly pohledu (a protože to interpretaci v roli velmi usnadňuje), často je do hrané scény zapojeno více interpretátorů. Vstupují na scénu nečekaně, představují různé postavy a inspiřují a zapojují návštěvníky skrze své postavy a svá sdělení.

Interpretace v roli je mnohem náročnější než běžný interpretační výklad, proto není součástí tohoto základního kurzu pro interpretační průvodce.

Rušivé vlivy neignorujeme, ale pracujeme s nimi

*Rušivé vlivy, konflikty
a vášnivě zaujetí se vždy
proderou do popředí.*

Ruth Cohn

Nečekané situace je důležité vnímat jako příležitosti

Největší pozor dávají návštěvníci ve chvíli, kdy se stane něco nečekaného, co jsme očividně neplánovali. Tyto momenty se člověku trvale zapisují do paměti a představují tudíž výbornou příležitost k učení – pokud ji dokážeme využít. „Rušivé vlivy“ je proto důležité vnímat jako naši velkou šanci dostat se k návštěvníkům blíže a probudit v nich hlubší zájem. Což neznamená, že prohlídku nemusíme plánovat. Návštěvníci sice ocení naši schopnost s přehledem řešit nečekané situace, ovšem pokud zjistí, že tyto situace jsou důsledkem neznalosti a nedostatečné přípravy, jejich obdiv se rychle vytratí.

Jak s nečekanými situacemi pracovat

Když se „něco zvrtně“, často je to přímo vinou fenoménu, který interpretujeme – něco není tam, kde to má být (muzejní exponát, který byl zapůjčen na výstavu) nebo naopak něco neočekávaně přibylo (v průběhu vycházky se najednou objeví nějaký vzácný pták). O překvapení se běžně stará také počasí. Pokud dokážeme tyto situace propojit s hlavním sdělením, máme vyhráno. Chce to cvik, ale uvidíte, že se vám to nakonec podaří častěji, než byste čekali.

Nesmíme přitom zapomínat, že jedním ze čtyř es, o kterých jsme mluvili, je bezprostřední zkušenost, možnost zažít prezentované dědictví na vlastní kůži. Proto pokud exponát chybí, průvodce by o něm neměl mluvit tak, jako by byl na svém místě. Měl by se držet sdělení a začlenit vzniklou situaci do své interpretace (viz výše) nebo najít jiný fenomén, který sdělení podpoří.

Cvičení: Reagujeme na překvapení

Celá skupina, až na tři účastníky, se přesune někam, odkud své tři kolegy nemůže vidět ani slyšet. Dva ze zbývajících trojice začnou s pomocí slov a gest předvádět vybranou scénku (např. řezání stromu obouručnou pilou). Třetí působí jako režisér. Když se mu zdá, že scéna působí přesvědčivě, zatleská. V tom momentě herci „zamrznou“. Na scénu přichází další člen skupiny a nahradí jednoho z herců. Zaujme přesně stejnou pozici, jako jeho předchůdce, ze kterého se teď stává divák. „Režisér“ znovu zatleská a dvojice začne opět hrát. Nejdůležitější je, aby se nově přichozící chopil iniciativy a ten, kdo na scéně zůstává, na něj zareagoval. Pokud nově přichozící pochopí scénu jinak (např. nafukování duše na kole místo řezání stromu), scéna tím zcela přirozeně mění. Až se všichni vystřídají, společně se k jednotlivým scénám vrátíme a pobavíme se o nich.

„Rušivé vlivy“ jsou součástí chování skupiny

Situace, při nichž dochází k vystupňování napětí, mohou vyplynout z diskusí s účastníky, kteří toho vědí víc (nebo to alespoň předstírají) než průvodce, nebo kteří nesouhlasí s tím, co bylo řečeno. Přestože bychom obecně měli z důvodů zmiňovaných výše zapojení návštěvníků vítat, pokud má někdo tendenci opravovat nebo popírat všechno, co řekneme, je to problém. Můžeme to řešit tak, že mu poskytneme větší prostor, stane se naším partnerem. Nesmíme však sami ztratit vedoucí roli. Pokud to nepomůže, můžeme se skupiny přímo zeptat, zda mají zájem pokračovat v debatě nebo se chtějí raději vydat dál.

Náš kurz se nemůže řešením problémových situací zabývat podrobněji, ale existují na to školení, která jistě nabízejí i některé instituce ve vašem okolí.

Naučme se vnímat překážky

Interpretaci nejčastěji chápeme jako překlad jazyka fenoménu (toho, kdo nějaký vzkaz vysílá), do jazyka posluchače (toho, kdo vzkaz přijímá). Existují však určité překážky, které přenos mohou zkomplikovat:

- ⇒ vnitřní překážky:
odmítavý postoj, nedostatek informací, omezené rozumové schopnosti
- ⇒ vnější překážky:
nevhodné nebo chybějící pomůcky, přístroje nebo zařízení
- ⇒ komunikační:
jazykové problémy, nedorozumění

Pokud v tomto kontextu mluvíme o bezbariérovém přístupu mezi účastníky, fenoménem a interpretátorem (průvodcem) a o odstraňování bariér, netýká se to jenom lidí se zdravotním znevýhodněním. Podobný problém s přístupem jako mají například lidé na vozíčku, mají i návštěvníci s dětským kočárkem. Odhaduje se, že ve střední Evropě má zhruba 40% lidí nějaké tělesné znevýhodnění (zrakové, sluchové, pohybové) a s rostoucím průměrným věkem naší populace se jejich počet postupně zvyšuje. Na pěší vycházky do přírody se starší lidé často nevydávají vůbec – nemají si kam sednout, nejsou tam toalety. Lidé, kteří se do dané země přistěhovali teprve nedávno, mohou mít jazykové a kulturní problémy. I když mnoho lidí má potíže se zrakem, což zaznamenáme na první pohled, mnohem víc lidí trpí poruchami sluchu – toho si už ale většinou nevšimneme, není to vidět. Proto si to ani neuvědomujeme.

Cvičení: Neobvyklé smyslové zážitky

Rozdělíme se do dvou skupin. Obě skupiny si připraví interpretační výklad o stejném fenoménu. V jednom případě si účastníci zavážou oči, v druhém si dají do uší ucpávky. Každá skupina poslouží té druhé jako návštěvníci. Cvičení funguje nejlépe, pokud účastníci fenomén neznají. Přítomnost někoho, kdo skutečně trpí daným zdravotním znevýhodněním nebo s ním má zkušenosti, je velkou výhodou. Organizace, které tyto lidi sdružují, mohou být při přípravě neocenitelnými partnery a zájem a spolupráci vítají.

Přístupnost

Pokud chceme zajistit přístupnost, měli bychom všem návštěvníkům vytvořit takové podmínky, které jim umožňují obejít se bez pomoci druhé osoby (což ale neznamená, že člověk na vozíčku nebo zrakově postižený musí být odkázán jen sám na sebe a nemusí mít doprovod). Pokud plánujeme interpretační prohlídku přístupnou všem, nemusíme nutně vytvářet speciální trasy, např. pro vozíčkáře. Často stačí, když zvolíme trasu bez překážek nebo umožníme lidem, aby si cestou odpočinuli. To samé platí pro návštěvníky s poruchami sluchu (někdy pomůže mluvit pomalu a jasně artikulovat) nebo zraku (dáváme pozor na vzdálenosti a kontrast). Vyplatí se věci výstižně popisovat a říkat si o zpětnou vazbu. U každé aktivity je velmi důležité zapojit alespoň dva smysly (např. umožníme návštěvníkům, aby se na nějaký předmět podívali a pokud ho dáme kolovat, mohou si na něj sáhnout).

Průvodce by měl s účastníky, kteří jsou nějak znevýhodněni, během prohlídky častěji komunikovat, aby s nimi udržel stejný kontakt jako s ostatními.

Překonáváme překážky

Rozšiřujeme obzory

Vzít myšlenku, která se zdá těžko uchopitelná – udržitelný rozvoj – a přeměnit ji v realitu pro všechny lidi na světě; přesně to je v tomto novém století naší největší výzvou.

Kofi Annan

Proč se zabývat udržitelností

Díky Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v roce 1992 v Riu, je dnes udržitelnost celosvětovou záležitostí. Udržitelný rozvoj vyžaduje, abychom se stáhli zpět do prostoru, který nám vymezuje naše přirozené prostředí. Platí to především pro průmyslové země. Pro zajištění důstojného života budoucích generací je to nezbytné. Udržitelný rozvoj také předpokládá, že se budeme zasazovat o spravedlivé sdílení zdrojů a zisku v současném světě – např. nebudeme zneužívat levnou pracovní sílu v jiných částech světa. Vzdělávání k udržitelnosti nám dává šanci podílet se na přechodu k typu společnosti, která bude respektovat oba tyto důležité cíle. I my, jako zodpovědní strážci pečující o svou místní část světového přírodního a kulturního bohatství, bychom k tomu měli přispívat.

Příznaky neudržitelného rozvoje

Kromě zakomponování příkladů udržitelného rozvoje do své interpretační prohlídky, můžeme využít i fenomény, které představují opak – příznaky (tzv. syndromy) neudržitelného rozvoje. Ty jsou obecně platné a známé. The German Advisory Council on Global Change (WBGU) jich definovala 16.

Tři příznaky neudržitelného rozvoje

Syndrom nadměrného využívání zdrojů

Přirozené ekosystémy krajiny jsou vypleněny.

- ⇒ příklad z Jižní Ameriky: rozsáhlé mýcení pralesa v Amazonii
- ⇒ příklad z Evropy: nadměrný rybolov ve Středozemním moři

Katanga syndrom

Přírodní zdroje krajiny jsou vydrancovány a krajina se mění v nehostinnou pouštinu.

- ⇒ příklad z Afriky: těžba mědi, kobaltu a uranu v Kongu
- ⇒ příklad z Evropy: těžba hnědého uhlí v Brandenbursku (Německo)

Syndrom masového turismu

Krajina je ničena kvůli rekreačnímu využití.

- ⇒ příklad z Jižní Ameriky: nepůvodní druhy zavlečené na Galapágy
- ⇒ příklad z Evropy: ohrožení místního dědictví v Nessebaru a Mont Saint Michel

Jednotlivé příznaky vždy spojují přírodní a kulturní, ale také ekologické, společenské a ekonomické aspekty. S pomocí obrázků, příběhů a přirovnání můžeme návštěvníkům tyto vzájemně provázané složité koncepty přiblížit. Velmi silný dojem vyvolají např. obrázky lodí uvězněných v poušti, která bývala až do roku 1960 Aralským mořem, jedním ze čtyř největších jezer na této planetě (Syndrom Aralského moře). Silně zapůsobí také obrázky obrovského množství koster kolem vyschlých studní v oblasti Sahelu, kde byli lidé vybízeni k tomu, aby prohloubili studny a rozšířili svá stáda. Následkem nadměrné pastvy zmizela vegetace, obrovská území se obrátila v prach a prameny postupně vychly (Syndrom Sahel).

Chceme-li v návštěvnicích probudit o tato témata hlubší zájem a mají-li si z toho něco odnést, je důležité, abychom našli silnou vazbu mezi těmito globálními příklady a vybraným fenoménem na místě, kde se nacházíme.

 German Advisory Council on Global Change (WBGU)

**World in Transition:
The Research Challenge**
Berlin (1996)

Ke stažení zdarma na:
www.wbgu.de

Základní fenomény udržitelnosti

Abychom během prohlídky dokázali myšlenku udržitelnosti srozumitelně přiblížit, je důležité najít si po cestě alespoň jeden fenomén, který v sobě všechny aspekty udržitelnosti skrývá.

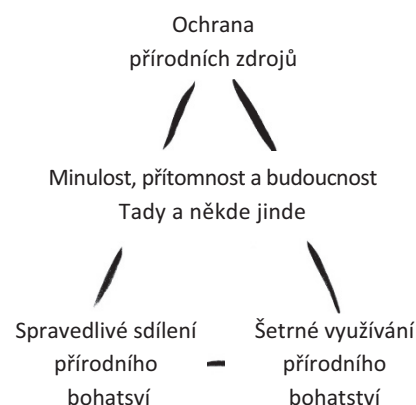
Nezapomínáme na udržitelnost

Cvičení: Hledáme vhodný hlavní fenomén k vysvětlení udržitelnosti

1. Je tento fenomén natolik významný, aby mohl být hlavní?

Do jaké míry se na něm dá doložit:	0	+	++	+++
ochrana přírodních zdrojů?				
spravedlivé sdílení přírodního bohatství?				
šetrné využívání přírodního bohatství?				
co se stane v budoucnu?				
situace v jiných zemích?				

2. Nabízí nějaká překvapivá odhalení skrytých souvislostí?
3. Váží se k ní nějaké univerzální hodnoty a zapamatování hodné obrazy (viz str. 24)?
4. Najdeme sdělení, díky němuž bude možné si složité významy obrazu zapamatovat?
5. Dává toto sdělení návštěvníkům smysl v kontextu jejich vlastního světa?
6. Je sdělení pro návštěvníky zajímavé, i když se týká jiných částí světa?
7. Probouzí toto sdělení v návštěvnických potřebu zamyslet se nad vlastním chováním?

Příklady hlavních fenoménů k vysvětlení udržitelnosti (viz také str. 35)

Udržitelnost: Středověká sýpka ve vesnici

Sýpka reprezentuje představu sdílení základních potravin a uchovávání zrna, nutného pro výsadbu v následujícím roce; v mnoha zemích se sýpky dají ještě najít a lidé nějaké plodiny doma pěstují.

Sdělení: Tato sýpka byla po staletí symbolem udržitelnosti.

Neudržitelnost: Místo v lese, kde kdysi stával mlýň

Uhlíři, kteří pracovali v otřesných podmínkách, často vytěžili všechno dřevo v lese a výnosy z prodeje dřevěného uhlí skončily někde daleko odtud. Mnoho lidí v Africe a Asii je dnes v podobné situaci.

Sdělení: Aby vzdálené trhy vzkvétaly, lidé i příroda na tomto místě platili krutou daň.

Udržitelnost se odráží i ve způsobu vzdělávání

Vzdělávání k udržitelnosti je o hodnotách, proto je způsob jakým my sami přistupujeme k návštěvníkům i fenoménu důležitý. Interpretace místního dědictví vzdělávání založené na účtě k hodnotám podporuje. Úcta se může projevat různě a následující aspekty práce interpretátora jsme už zmínili:

- ⇒ doprovázet návštěvníky na jejich vlastní cestě objevů, spíše než jim říkat, co si mají myslet a co mají dělat (str. 13)
- ⇒ ponořit se do světa našich návštěvníků (str. 16)
- ⇒ zapojit celého člověka (str. 17)
- ⇒ dávat fenoménům význam, který vnímá návštěvník (str. 18)
- ⇒ stavět na univerzálních, obecně sdílených hodnotách (p. 19)
- ⇒ vnímat nečekané situace jako příležitosti (p. 22)
- ⇒ zachytit „rušivé vlivy“ ve skupině a pracovat s nimi (p. 22)
- ⇒ umožnit návštěvníkům, aby si našli svůj vlastní přístup (p. 23).

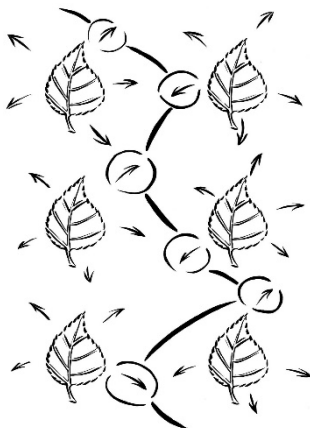
Udržitelnost je vážné téma. Ale i jeho interpretace by měla být zábavná.

Propojujeme fenomény

... vine se jím jako červená nit,
kterou není možné vytáhnout,
aniž bychom zničili celek.

Johann Wolfgang von Goethe

Interpretační výklad

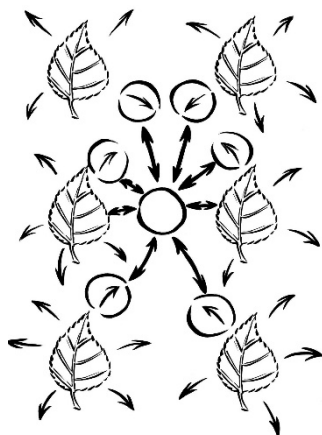
- ⇒ probíhá na jednom místě
- ⇒ týká se jednoho fenoménu
- ⇒ používá pouze jedno sdělení

Interpretační prohlídka/vycházka

- ⇒ propojuje několik fenoménů
- ⇒ má jedno hlavní sdělení a u každého fenoménu jedno dílčí sdělení
- ⇒ drží se dané posloupnosti

Toulavá interpretace

- ⇒ má v zásobě několik fenoménů a několik sdělení
- ⇒ vybírá si podle příležitosti
- ⇒ rozvíjí jedno hlavní sdělení, ale bez jasně dané posloupnosti

Uvádíme hlavní sdělení

Až dosud jsme se v příručce věnovali interpretačnímu výkladu: propojení konkrétního fenoménu a jeho sdělení se světem návštěvníků. Při přípravě interpretační prohlídky nebo vycházky, potřebujeme spojit dohromady několik fenoménů – a to vyžaduje společné hlavní sdělení. Zatímco sdělení vždy pracuje s fenoménem, který můžeme zažít na jednom konkrétním místě, hlavní sdělení je obecnější. Hlavní sdělení k tématu „Jaro v říční nivě“ může být např.: „Život v říční nivě se po dlouhém odpočinku dere zpět na světlo“ – což musíme být schopni doložit atraktivními fenomény na místě.

Rozvíjíme sdělení v jasně dané posloupnosti

Linka nebo také linie sdělení (theme line) je osnova, v níž jsou jednotlivá sdělení vztahující se ke konkrétním fenoménům uspořádána v jasně dané posloupnosti pod jedním společným hlavním sdělením, např:

Hlavní sdělení: Pěstování třešni utvářelo podobu tohoto údolí celá staletí.

1. Životodárnou tepnou celé vesnice byla tato třešňová alej.
2. Tento sad si vytvořil svoje vlastní klima.
3. Bez odolných podnoží bychom dnes neměli šlechtěné ovoce.
4. Včely pod třešněmi rozjíždějí nové výrobní linky.
5. Ve stodole najdeme všechno potřebné k tomu, aby se úrodě podařilo přečkat zimu.
6. Čas tuto třešeň předběhl a nechal ji za sebou.

Všechna sdělení, která se vztahují k podtrženým fenoménům, jsou podpořena několika fakty – ty uděláme přitažlivější pomocí „nášlapných kamenů“ nebo zapojovacích otázek. Příklad rozpracování sdělení 6 viz strana 35.

Sdělení se postupně rozvíjejí, jedno navazuje na druhé a zajímavá odhalení jsou uspořádána tak, abychom dosáhli dramatického efektu. Příroda se ovšem nechová vždy podle toho, jak my potřebujeme, proto je tento způsob výkladu snazší v případě kulturního dědictví. Abychom se neodchýlili od své linky sdělení, bude v přírodním prostředí občas nutné některé fenomény přeskočit.

Sdělení bez jasně dané posloupnosti

Pokud se chceme vyhnout jasně dané posloupnosti, můžeme s návštěvníky zůstat v menším prostoru, kde jsme obklopeni řadou fenoménů, které podporují hlavní sdělení. Jde o jakýsi „kruh sdělení“ (theme circle). Pořadí, v jakém máme fenomény navštívit, není předem stanoveno. Určují si je buď samy fenomény, které se najednou objeví (např. ptáci) nebo vyplýne z rozhovoru s návštěvníky. Průvodce proto musí být dobře obeznámen se všemi fenomény v okolí a musí pro ně mít připravena vhodná sdělení.

Tento způsob práce je označován jako „toulavá interpretace“ a je to skutečné umění. Abyste ho dobře zvládli, je potřeba opravdu dobré znalosti interpretovaných témat i větší průvodcovské zkušenosti. Volnější forma mnohé průvodce láká, protože se jim zdá, že se tím mohou vyhnout strukturovanější přípravě sdělení. I toulavá interpretace však vyžaduje přesnou práci se sdělením, volnost jí dodávají jen znalosti a zkušenosti průvodce. Využívá se často na populárních místech, kde se neustále střídají návštěvníci, při běžných interpretačních prohlídkách jen zřídka.

Vyrobte si kartičky se sděleními a jednoduchou osnovou

Dobrým způsobem jak si připravit a přeskládat části interpretační prohlídky, je vyrobit si pro každý fenomén vlastní kartičku; např. kartička pro sdělení 6 (str. 26) by mohla vypadat takto:

Ohrožený ovocný strom	
Téma:	Změna ve způsobu využití půdy
Fakt 1:	Bývaly časy, kdy se sad táhl do dálky, až nahoru na kopec. ⇒ úcta k práci druhých ⇒ popis, historická fotografie ⇒ Kde sad končí? Jak snadné nebo obtížné bylo sklídit z něj ovoce? ⇒ uspořádání skupiny: přednáškové; využití fotografie
Fakt 2:	Javory vytlačují třešně. ⇒ soucit s osudem třešní, údiv nad fungováním přírody ⇒ změna perspektivy, rozbor ⇒ Čím se ty stromy od sebe liší? ⇒ uspořádání skupiny: pracovní úkol
Fakt 3:	Ovoce, které se tady urodilo, se tady také spotřebovalo. ⇒ pochopení kontextu ⇒ vyprávění (vzpomínka z dětství) ⇒ Odkud pochází ovoce, které jíme? Jaké jsou (ne)výhody? ⇒ uspořádání skupiny: kruh
Čas tuto třešeň předběhl a nechal ji za sebou.	

Pod každým z faktů ve střední části kartičky jsou zapsány možné významy, pomocné techniky a prostředky (tj. „nášlapné kameny“) zapojovací otázky a uspořádání skupiny. Fenomén je uveden nahoře, sdělení dole.

Vlevo je ponechán širší okraj. Pokud si nyní srovnáte připravené kartičky se sděleními vaší interpretační prohlídky do klipu, tak aby bylo sdělení na dolním okraji vždy jasně vidět, můžete na první pohled sledovat linku sdělení, tedy sdělení i posloupnost, v jaké budou po sobě jednotlivá sdělení následovat.

Zapamatujte si aktivity spojené s konkrétním fenoménem

Během prohlídky by průvodce opravdu neměl nahlížet do svých poznámek. A je velmi důležité, abyste se při výkladu u jednotlivých zastavení otrocky nedrželi pevného pořadí jednotlivých aktivit. Jak si je tedy zapamatovat?

Většina z nás si pamatuje mnohem snáz obrázky a barvy než slova a čísla. Proto pomůže, když si nakreslíme myšlenkovou mapu (viz str. 37). Zmenšená verze mapy poslouží i jako svrchní kartička pro vaši osnovu.

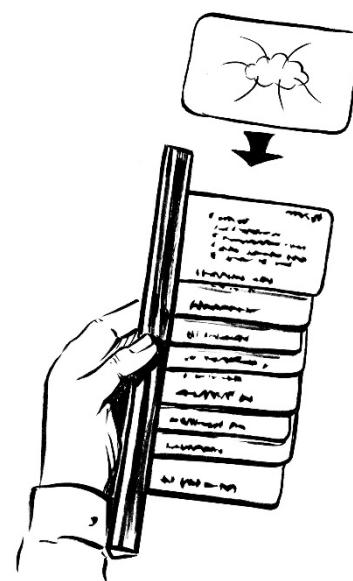
Cvičení: Příprava myšlenkové mapy

Do obláčku ve středu větší čtvrtky papíru napíšeme své hlavní sdělení. Dílčí sdělení uspořádáme tak, aby směřovala libovolným směrem od mráčku ven. Nic víc na papír nepíšeme. Nakreslíme jednotlivé fenomény. Všechno, co chceme použít nebo dělat ve vztahu k nim, nakreslíme kolem nich (např. postavu z pověsti, kterou chceme vyprávět, bylinky, ke kterým budeme vonět, nástroj, který dame kolovat). Použijeme výrazné barvy. Několik dní před prohlídkou dáme papír s kresbou na místo, kde se na něj v klidnějších chvílích, ale často, budeme moci podívat. Díky tomu se nám obrázky a jejich vzájemný vztah v mysli lépe propojí a v průběhu prohlídky si je snadněji vybavíme. Nemusíme pak úzkostlivě sledovat pořadí aktivit a máme víc času konverzovat s účastníky.

Plánujeme, pamatujeme si souvislosti

*Genialita je schopnost
zjednodušovat složité.*

Curt Wilhelm Ceram

Zvládáme organizaci

Tato příručka se zabývá především metodikou přípravy interpretačního výkladu a prohlídky/vycházky s průvodcem. Nesmíme však zapomenout ani na organizační stránku věci, která je velmi důležitou součástí všech již zmiňovaných kroků přípravy. Celkový úspěch práce průvodce totiž závisí i na dobré organizaci.

Před akcí: zkontrolujte místo a čas – nedoporučujeme organizovat prohlídky bezprostředně po obědě, protože schopnost soustředit se je většinou velmi nízká. Chcete-li navštívit nějaký objekt, ujistěte se, že bude otevřeno. Uvnitř budov si ověřte, jaká jsou bezpečnostní opatření, kde se nachází toalety a na koho je možné se obrátit, např. pokud dojde k nehodě. Než akci oznámíte, měli byste mít všechna povolení, která potřebujete (mohou být vyžadována ke vstupu do některých chráněných území, k průjezdu apod.). Všechny trasy prohlídek či vycházek si před akcí musíte projít.

Oznámení akce: při inzerování v tisku, prostřednictvím letáků, na internetu apod. použijte atraktivní název nebo slogan a krátký popis s uvedením zajímavých detailů z místa, které navštívíte. Musí obsahovat i místo srazu, datum, čas začátku a konce vycházky. Venku je nejvhodnější parkoviště poblíž zastávky veřejné dopravy – datum a čas přizpůsobte jízdnímu řádu. Jasně uveďte, zda se akce bude konat za každého počasí. Dále uveďte obtížnost, požadavky na typ oblečení a vybavení, protože např. návštěva jeskyní nebo katedrál může vyžadovat i v létě teplejší oblečení. Pokud je jasné, kdo bude provázet, je možné uvést i jméno a telefon průvodce.

Délka: zvolte délku a trasu tak, aby se z akce nestal pěší výlet. U prohlídek objektů toto nebezpečí většinou nehrozí, horší je to v případě vycházek v terénu. Vycházkový okruh by neměl návštěvníkům zabrat více než 2 hodiny. Vzdálenost mezi jednotlivými fenomény (zastaveními) na trase by měla být max. 10 minut, abyste udrželi pozornost. Tam, kde to trasa umožňuje, je dobré dopředu zvážit případné zkratky. Průvodce musí po celou dobu skupinu sledovat a průběžně kontrolovat, zda nikdo nechybí.

Velikost skupiny: pro osobní interpretaci je ideální skupina do 15 účastníků (záleží místě, kde provádíte), protože pak můžete s účastníky snadno vést osobní rozhovor. S větší skupinou to není dost dobře možné. Pokud se vám ohlásí větší skupina, je dobré přibrat dalšího průvodce. Jen tak můžete udržet kvalitu interpretační prohlídky na přijatelné úrovni.

Než začnete: jako průvodce musíte být na místě srazu jasně vidět. Dbejte na to především na místech, kde se pohybuje hodně lidí, např. ve městě nebo ve větším muzeu. Využijte čekání k navázání kontaktu s účastníky. Umožní vám to naladit se na skupinu a návštěvníky zase na prohlídku, která je čeká. Účastníkům tím dodáte pocit bezpečí. Jejich pocit bezpečí můžete dále zvýšit tím, že jim krátce shrnete, co je čeká, a dohodnete si místo srazu – pro případ, že by se někdo zbytku skupiny ztratil. Vyberte místo, které každý snadno najde (např. bod, kde vaše okružní prohlídka končí). Součástí vybavení by měla být lékárnička (obzvlášť pokud se pohybujete v terénu) a mobilní telefon, který bude mít signál po celé trase prohlídky. Spočítejte si účastníky a u terénní vycházky zkontrolujte, zda jsou na ni náležitě vybaveni. Ujistěte se, že víte o případných zdravotních znevýhodněních a potížích.

Na začátku: nejprve se skupině představte – v přátelském duchu, tak aby návštěvníci měli pocit, že jsou u vás vítáni. Pak je vyzvěte, aby se vám představili oni. Získáte tak přehled o tom, koho ve skupině máte a jaké mají zájmy. Zapamatujte si jejich očekávání, abyste s nimi mohli později pracovat. Probudte v účastnících zvědavost. Neodhalujte toho příliš, ale jasně řekněte, o čem vaše prohlídka nebo vycházka bude. Než se se skupinou vydáte na cestu, krátce trasu popište. Zmíňte případná zdravotní rizika a zvláštní pravidla chování – např. kde je dovoleno dotýkat se vystavených exponátů nebo šlapat mimo vyznačenou stezku. Nemělo by vám to zabrat příliš mnoho času. Váš projev musí být celkově pozitivní, odlehčený, ale zároveň je potřeba mluvit tak, aby vás účastníci brali vážně: musí vědět, že v rámci prohlídky existují určitá pravidla a vy čekáte, že je budou dodržovat.

Na trase: tempo přizpůsobte pomalejším členům skupiny. Vždy dodržujte avizovanou délku prohlídky, čas překročte pouze v případě, že se na tom s účastníky dohodnete. Výklad na jednotlivých zastaveních by neměl překročit 10 minut. Pokud při přesunu mezi zastaveními narazíte v diskusi s individuálními účastníky na nějaké závažné téma, měli byste se o tom pak zmínit na dalším zastavení (případně o to požádat přímo účastníka, který s tím přišel). Ostatní tak nebudou mít dojem, že jim něco důležitého uniklo. Účastníci většinou rádi fotí, proto je dobré upozornit na zajímavosti nebo místa na trase, odkud je možné pořídit dobrý snímek.

Na konci: svou prohlídku byste měli zakončit nějakým zvláštním zážitkem – s jasným závěrem, který souvisí s vaším hlavním sdělením. Potřebujete svázat všechny nitky dohromady. Připomeňte účastníkům, co všechno jste v průběhu prohlídky společně zažili, poděkujte jim za pozornost i postřehy. Najděte si k tomu nějaké klidnější místo, kde se účastníci budou moci ještě chvilku soustředit na sebe navzájem i na vás jako průvodce, než se rozejdou.

Využití ozvučovacích zařízení během interpretačních prohlídek a vycházek

Ozvučení se původně využívalo jen v případech, kdy průvodce i účastníci při výkladu seděli a pohybovali se: v autobuse, vláčku, na lodi. V autobuse je pro průvodce vždy velmi složité předvést interpretační výklad a dodržet přitom základní pravidla dobré interpretace. Při výletech lodí po řece nebo na lodi s průhledným dnem jsou šance mnohem lepší. Snažit se „přehlušit“ zvuk lodního motoru pomocí megafonu pak určitě stojí za pokus a interpretaci prospěje.

Pro 15 lidí je nutno použít ozvučovací zařízení jen zcela výjimečně. Potřebujeme-li oslovit větší počet lidí (v posluchárně, případně amfiteátru jaký mívají některé národní parky v zahraničí) nemůžeme už většinou mluvit o bezprostřední zkušenosti, ani rozhovoru s návštěvníky. S rostoucím počtem účastníků se výrazně snižuje příležitost pro interpretaci.

Díky technickému rozvoji dnes může průvodce používat mikrofon a všichni účastníci být vybaveni přijímači a sluchátky. Účastníkům to dává větší volnost. Využívá se to především na místech, kde se v jeden okamžik se pohybuje více průvodců (populární, turisticky exponovaná místa), kde je velký hluk (průmyslové památky) nebo tam, kde průvodci musí mluvit tiše (např. kostely). Nevýhodou je to, že účastníky je pak složité udržet ve skupině – např. při vycházce starobyloou částí města mají tendenci se rozbíhat do vzdálenosti 50 metrů, protože jsou obklopeni spoustou dalších zajímavostí.

Pokud uvažujete o ozvučení, rozmyslete si a ověřte, zda zařízení skutečně potřebujete. Utrpí-li tím celková kvalita vašeho výkladu, je cena za použití techniky příliš vysoká.

Hodnotíme

Požádejte o hodnocení vaší prohlídky / vycházky svého kolegu

I v případě, že nemáte možnost zúčastnit se specializovaných školení pro interpretační průvodce, můžete metody přípravy své prohlídky zlepšit. Doporučujeme požádat o spolupráci některého z vašich kolegů. Může vás během přípravy vést a následně zhodnotit vaše výkony. Takovýto způsob hodnocení interpretačního výkonu, kdy jeden kolega doprovází druhého, nabízí skvělou příležitost výhodnou pro obě strany – naučíte se nejen připravovat výklad, ale také hodnotit. Kolega může navíc sledovat poznámky, které k výkladu mají účastníci prohlídky. Oba však musíte znát pravidla, podle nichž hodnocení probíhá (viz str. 36).

Účastníci musí vědět, o co jde

Prohlídku byste měli absolvovat celou, a to i v případě, že se rozhodnete hodnotit pouze výklad na jednom jediném zastavení. Umožní vám to lépe pochopit kontext a bude to méně rozptylovat účastníky, kteří si na vás během prohlídky postupně zvyknou. Více pozornosti totiž věnují hodnotiteli na začátku – proto není často možné první část prohlídky považovat za směrodatnou. Oznamte účastníkům hned v úvodu, co se bude dít. Abyste mohli poskytnout profesionální zpětnou vazbu, budete si muset dělat poznámky, a tudíž se nemůžete mezi účastníky „schovat“. Jinak se ale vžijte do role návštěvníka a chovejte se jako návštěvník. Hodnotitel a průvodce by spolu během výkladu neměli komunikovat.

Natáčejte, ale s rozvahou

Při nácviu jsou nahrávky velmi užitečné – i když jejich hodnocení zabere dost času. Při hodnocení skutečných interpretačních prohlídek je však raději nepoužívejte, většinu návštěvníků to bude rozptylovat. Místo nich lze použít nahrávací audiozařízení s vysokým rozlišením, které vám umožní zpětně si konkrétní situace vybavit. Vaši účastníci musí s nahráváním dopředu souhlasit.

Výsledky hodnocení

Při krátkém společném zhodnocení po absolvování prohlídky si stanovte pouze jednu věc, kterou je reálně možné do další prohlídky zlepšit. Pokud se nedohodnete jinak, je hodnotící pohovor důvěrný a měl by proběhnout na klidném místě. Nejprve se průvodce zeptejte, jak vlastní výkon viděl on/ona. Podávejte zpětnou vazbu formou „Já si myslím...“ (vyhněte se „Tys udělal...“), spíše popisujte, než vynášejte soudy a nejprve se soustřeďte na pozitiva. Kritiku veďte v přátelském tónu, s respektem, chvalte, buďte konstruktivní. Interpretace je umění a je možné na ni mít odlišné názory.

Jednotlivé fáze hodnocení

1. Jak se to jeví tobě, jaký jsi měl/a z vlastního výkonu pocit?
Co se ti podle tebe skutečně podařilo?
Co by se podle tebe dalo ještě zlepšit?
2. Myslím, že bylo dobré, že ... / Líbilo se mi...
Vidím prostor pro zlepšení v ...
3. Jaký by sis stanovil/a jasný cíl pro další prohlídku, na čem bys mohl/a zapracovat?

Co můžeme dělat dál?

Kurz nebo školicí modul pro interpretační průvodce nabízí dobrý základ pro to, abyste dokázali posílit spojení mezi běžným (mimoškolním) návštěvníkem a přírodní či kulturní památkou nebo sbírkou artefaktů, včetně zoologické zahrady a muzea. 40 hodinový kurz nebo modul je však příliš krátký na to, aby mohl účastníkům nabídnout detailnější zkušenost, a mnoha témat je možné se pouze letmo dotknout. Doporučujeme proto absolvovat další školení. Nabídka kurzů, tematické zaměření jednotlivých školení a lidé a organizace, které je poskytují, se v různých zemích liší. Po čem se můžete dívat? Tady je pár tipů:

Interpretace

- ⇒ sledování kvality a hodnocení
- ⇒ toulavá interpretace
- ⇒ interpretace v roli

Komunikace

- ⇒ řečnické a komunikační dovednosti
- ⇒ řešení problémových situací
- ⇒ improvizální divadlo

Cílové skupiny

- ⇒ děti
- ⇒ mladí lidé
- ⇒ místní lidé
- ⇒ lidé se zdravotním znevýhodněním

Podle toho, kde pracujete, existují jistě další cílové skupiny, které mohou být ve vaší zemi důležité. Zvláštní pozornost věnujte osvětě a vzdělávání pro udržitelnost. Školení s tímto zaměřením často nabízejí neziskové organizace. Podívejte se znova i na str. 10 a zamyslete se nad tím, co by vám pomohlo rozvinout ony nezbytné vlastnosti, které by měl dobrý průvodce mít.

Místa, kde interpretační průvodci působí, se většinou dají „naučit“. Náš úspěch nicméně záleží z velké části na tom, jak jsme otevření našim návštěvníkům a jak dobře známe místo, jehož vyslancem jsme se stali. Seznámit se blíž s místem, kde provádíme, neznamena jenom rozšířit své faktické znalosti, znamená to být neustále s daným místem v kontaktu a zažívat ho. Doma v obýváku se necítíme dobře jenom proto, že víme, z jakého materiálu je vyroben náš nábytek. „Domov“ se nedá vyjádřit pouhým výčtem faktů. Abychom z místa udělali „domov“, musíme tam „žít“. Při přípravě interpretačních prohlídek je proto velmi důležité procvičovat si výklad přímo na místě, kde provádíme.

Principy interpretace místního dědictví jsou využívány již několik desítek let, osvědčily se a ukazuje se, že fungují. Nicméně tam venku, v terénu, ve městech, kulturních krajinách či posledních zbytcích evropské divočiny, neexistuje žádná záruka úspěchu. Je to podobné, jako když se vydáte na lov ryb, divoké zvěře nebo vyrazíte sbírat houby – důležitou součástí celého dobrodružství je nepředvídatelnost výsledku.

Koneckonců, to čemu říkáme zážitek, je výsledkem celé řady malých úspěchů i proher. A to je to, co nás obohacuje.

*Interpretace je cesta objevů
na poli lidských emocí
a intelektuálního růstu, a dá se
jen těžko předpokládat,
že nastane okamžik, kdy
interpretátor bude schopen
s jistotou říct:
„Teď už toho umíme dost,
abychom úkol, který leží před
námi, bez problémů zvládli.“*

Freeman Tilden

Jak rozvinout a vylepšit interpretační výklad

K přípravě výkladu dlouhého zhruba 10 minut zde najdete:

- ⇒ pracovní list k tvorbě výkladu
- ⇒ vyplněný pracovní list – příklad tvorby výkladu
- ⇒ hodnotící arch

Když budete vyplňovat pracovní list, můžete postupovat následovně (čísla v závorkách uvádí stranu příručky, kde je podtržený výraz vysvětlen):

1. Najděte si atraktivní fenomén (str. 14 a 15) k určitému tématu (str. 26).
2. Vytvořte k danému fenoménu vhodné sdělení (str. 18 a 19).
3. Vyberte 3 fakta (str. 18), která se vztahují k tomuto fenoménu, podporují vaše sdělení a obsahují hlubší význam, kterému budou vaši návštěvníci rozumět (p. 18).
4. Zvažte, které „nášlapné kameny“ (str. 14 až 16) byste mohli použít. Které z nich vdechnou vašim faktům život?
5. Popřemýšlejte, jak návštěvníky zapojit pomocí zapojovacích otázek (str. 17), případně pomůcek (str. 21).
6. Jaké uspořádání skupiny by bylo nejvhodnější (str. 20) a v jakém místě nabízí vámi zvolený fenomén nějaké vzrušující odhalení (str. 17)?

Pokud je váš interpretační výklad součástí prohlídky/vycházky s průvodcem, můžete využít hodnotící arch a požádat kolegu, aby vás při výkladu a práci se skupinou sledoval. Informace k tomu najdete na straně 29.

Praktická zkouška, která je součástí certifikovaného kurzu, je založena na hodnotícím archu. Vyplnění pracovního listu může být užitečné: získáte jasnější představu o jednotlivých částech výkladu, napadne vás něco nového. Nejdůležitější je však váš rozhovor s návštěvníkem. Seznam faktů v pracovním listu není podstatný, pokud je jasné vaše sdělení. Všechny nápady z přípravy nemusíte nutně při realizaci výkladu použít.

Mnoho interpretátorů si vyplňování pracovního listu pochvaluje. Ti, kteří dávají přednost improvizovanějšímu způsobu práce, by se měli přemoci a alespoň jednou pracovní list vyplnit. Ovšem příliš úzkostlivá organizovanost a sklouzávání k rutině může být také na škodu. Interpretační výklad je umělecké dílo. Pokud bude příliš strukturovaný a košatý, můžete ho zkazit.

Pár slov k myšlenkovým mapám

Na straně 37 najdete v Přílohách příklad myšlenkové mapy. Zařadili jsme ji proto, abyste si dokázali představit, jak je možné vizuálně ztvárnit obsah interpretační vycházky (viz str. 27). Všimněte si, že tato mapa je spíše o obrázcích než slovech, originál navíc hraje různými barvami. Vytvářet mapy, které jsou založeny především na textu, většinou nemá smysl. Základ myšlenkových map tvoří obrázky, protože seskupení obrázků si lidé zapamatují snadněji než seskupení slov.

Pracovní list k tvorbě výkladu

Pořadí faktů není pevně dané. Všechny pomocné techniky a prostředky a zapojovací (otevřené) otázky, které jste si připravili, nakonec nemusíte použít. Důležité je sdělení, toho se musíte držet a neodchylovat se od něj.

fenomén	téma	sdělení (celá věta, která v tomto případě obsahuje univerzálii)
<p>Sdělení je „maják“, který vám ukazuje cestu. Držte se ho. Vaše fakta podporují vaše sdělení a je možné je vnímat, „zažít“ přímo na místě.</p>		
1. fakt (jednou větou)	význam (Vzbuzuje to ...)	„nášlapné kameny“, tj. pomocné techniky a prostředky
		uspořádání skupiny / pomůcky
2. fakt (jednou větou)	význam (Vzbuzuje to ...)	pomocné techniky a prostředky
		uspořádání skupiny / pomůcky
3. fakt (jednou větou)	význam (Vzbuzuje to ...)	pomocné techniky a prostředky
		uspořádání skupiny / pomůcky

Fenoménem, se kterým tento příklad pracuje, je stará třešeň, jejíž kořeny podrůstá a pomalu ji vyvrací vysoký javor. Je to způsobeno tím, že bývalý sad postupně zarůstá náletovými dřevinami a proměňuje se v les.

Příklad tvorby interpretačního výkladu

fenomén	téma	sdělení (celá věta, která v tomto případě obsahuje univerzálii)
ohrožený ovocný strom	změna ve způsobu využití půdy	Čas tuto třešeň předběhl a nechal ji za sebou. (univerzálie: změna, izolace/osamělost)

Sdělení je „maják“, který vám ukazuje cestu. Musíte se ho držet. Vaše fakta podporují vaše sdělení a můžete je vnímat, „zažít“ přímo na místě.

1. fakt (jednou větou)	význam (Vzbuzuje to ...)	„nášlapné kameny“	zapojovací otázky	uspořádání skupiny / pomůcky
Bývaly časy, kdy se sad táhl do dálky, až nahoru na kopec.	úctu k práci druhých	popis, historická fotografie	Kde sad končí? Jak snadné nebo obtížné bylo sklídit z něj ovoce?	přednáškové / použití fotografie
2. fakt (jednou větou)	význam (Vzbuzuje to ...)	pomocné techniky a prostředky	zapojovací otázky	uspořádání skupiny / pomůcky
Javory vytlačují třešně.	soucit s osudem třešní, údiv nad fungováním přírody	změna perspektivy, rozbor	Čím se ty stromy od sebe liší?	pracovní úkol
3. fakt (jednou větou)	význam (Vzbuzuje to ...)	pomocné techniky a prostředky	zapojovací otázky	uspořádání skupiny / pomůcky
Ovoce, které se tady urodilo, se tady také spotřebovalo.	pochození kontextu	vyprávění (vzpomínka z dětství)	Odkud pochází ovoce, které jíme? Jaké jsou (ne)výhody?	v kruhu

Hodnotící arch

Tento arch můžete využít při hodnocení vlastního výkonu ve spolupráci s kolegy. Nejde o známkování, ale o to, jak se zlepšit. Ujasněte si hodnotící stupnici, komentáře by měly být promyšlené, jednoznačné a srozumitelné.

1. Výkon interpretátora	0	+	++	+++	Komentář
Bylo na interpretátorovi vidět nadšení?					
Byly všechny jeho/její poznámky pro účastníka srozumitelné?					
Působil interpretátor věrohodně a byly všechny informace správné?					
Podářilo se interpretátorovi přesvědčivě sdělit to, co sdělit chtěl?					
Používal interpretátor vždy vhodný způsob vyjadřování? (mluva, ale i řeč těla)					
2. Využití a ocenění fenoménu	0	+	++	+++	Komentář
Byl výklad obecně zaměřen na daný fenomén?					
Byly zdůrazněny jedinečné vlastnosti daného fenoménu?					
Bylo možné ověřit všechna prezentovaná fakta přímo na místě?					
Byla skupina prostorově dobře uspořádána (ve vztahu k fenoménu)?					
Bylo součástí výkladu nějaké zajímavé odhalení?					
3. Zapojení účastníků	0	+	++	+++	Komentář
Věnovali účastníci po celou dobu pozornost tomu, co probíhá?					
Byl součástí výkladu také bezprostřední kontakt s fenoménem?					
Byli účastníci povzbuzováni k tomu, aby reagovali – např. formou zapojovacích otázek?					
Měli účastníci možnost podělit se o nějaký zážitek z každodenního života?					
Byl interpretátor schopen zachytit podněty od skupiny?					
4. Sledování sdělení	0	+	++	+++	Komentář
Bylo tam jasné sdělení? Pokud „ano“, zapíšte to, a pokuste se je vyjádřit slovy.					
Dotklo se sdělení podstaty věci?					
Byla faktům i významům věnována podobná míra pozornosti?					
Byly využity různé pomocné techniky a prostředky?					
Povzbudil interpretační výklad přímo nebo nepřímo ocenění místního dědictví?					

Tato myšlenková mapa znázorňuje linku sdělení popisovanou na str. 26. V originále je barevná. Abyste si osnovu zapamatovali, pokuste se vyhýbat slovům a využijte co nejvíc obrázky a barvy. Mapu si vytváříte pro sebe.

Myšlenková mapa

Klíčové pojmy, které bychom měli znát

Interpretační trojúhelník (str. 9 and 11)

Koncepční model interpretace: kolem ústředního sdělení jsou uspořádány [1] fenomén, [2] návštěvníci a [3] interpretátor (prostředky interpretace obecně).

Fenomén (str. 14 a 15)

Něco, co můžeme na daném místě uchopit pomocí smyslového vnímání. Je důležité zdůrazňovat jedinečnost konkrétního fenoménu – např. „osobnost“ stromu nebo budovy spíše než příslušnost k určitému druhu či stavební sloh.

Téma (str. 26)

Blíže identifikuje a zařazuje interpretovaný fenomén např. jako „jehličnan“ nebo „renesanční stavbu“. Neobsahuje však žádnou popisnou větu ani nedodává konkrétnímu fenoménu význam (viz níže).

Sdělení (str. 18 a 19)

Je to „maják“, který nám ukazuje cestu. Sdělení je spojeno s významem (viz). Je vyjádřeno celou větou, míří přímo k jádru věci – často je to proto, že je v něm obsažena „vyšší pravda“, něco všeobecně sdíleného – viz Univerzálie.

Fakt (str. 18)

Faktická tvrzení; např. „Vydry mohou v průběhu noci urazit velké vzdálenosti“. Fakta by měla vždy podpořit jak význam fenoménu, tak sdělení.

Význam (str. 18)

Díky němu může fenomén v účastnících vyvolat emocionální reakci – například úctu, bázeň, údiv, zvědavost, ohromení, smutek, zlost. (Význam fenoménu je zde nahlížen spíše v emocionálním než intelektuálním kontextu.)

Univerzálie (str. 19)

Obecné koncepty (pojmy, představy) spojené s významy a hodnotami, které se dotýkají téměř každého, jsou proto pro většinu lidí společné: např. rodina, přátelství, péče, bolest, změna, tragédie, svoboda a nesvoboda, láska a nenávisť, život a smrt.

Tzv. „nášlapné kameny“ – stepping stones (str. 14 to 16)

V kurzu průvodců se jimi rozumí metodické a řečnické pomocné techniky a prostředky, které spojují jednotlivé rohy interpretačního trojúhelníku a při přípravě interpretačního výkladu nebo prohlídky nás snadněji dovedou k cíli.

Zapojovací otázka (str. 17)

Odpověď na tento typ otázky nelze předvídat. Např. „Co vám toto místo připomíná?“, „Jak myslíte, že bude toto údolí vypadat za 50 let?“.

Pomůcky (str. 21)

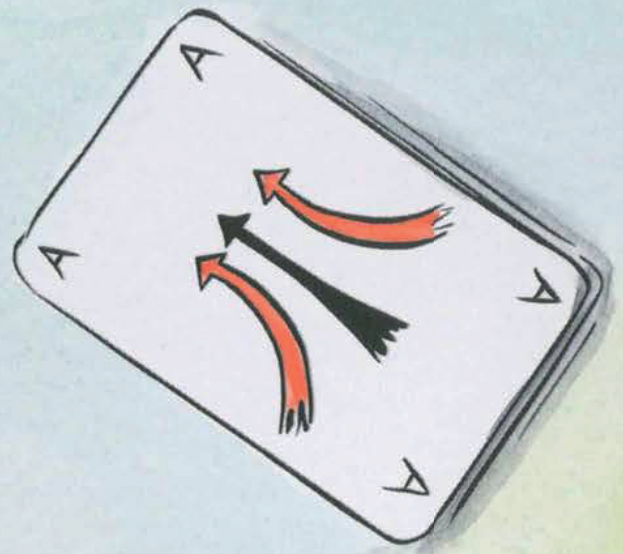
Podporují interpretační výklad: převleky, lupy, dalekohledy, detektory aj.

Tvar skupiny, formace (p. 20)

Způsob, jakým je vaše skupinka na místě výkladu uspořádána – např. stojí v půlkruhu naproti vám. Nejvhodnější je, když účastníci prohlídky, vy a fenomén, o kterém mluvíte, tvoří trojúhelník. Změna tvaru skupiny často vede k nečekaným odhalením, která jsou důležitým prvkem interpretace.

Guides work at different heritage sites: in protected areas and historic buildings, in museums, zoos and botanical gardens. They are dedicated to bringing our heritage to the fore and to looking for better ways to manage our future.

This manual is based on the experience of guides from all over Europe. It contains preparation material for exams leading to becoming certified interpretive guides. The 40 hours of training can be delivered either within a self-contained seminar or as one module of another training course. Within the HeriQ project, we tested the training in several countries and produced this manual in twelve different languages. To raise the quality of interpretive guiding further, we encourage staff of all natural and cultural heritage sites to try out the material and to come back to us with their own suggestions for further development.

